

Proeve vande Heydelberghsche Catechismo

D.V. Coornhert

bron

D.V. Coornhert, *Proeve vande Heydelberghsche Catechismo*. Jacob Aertsz Colom, Amsterdam
1630

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/coor001proe02_01/colofon.php

© 2016 dbnl



Omme te verstaen, of die voort-gekomen is uyt de Godtlijke Schrift, dan uyt het menschelijcke vernuft. Wtghhegheven tot allemans oordeel ende waerschouwinghe door

D.V. COORNHERT.

Deut. 11.18.19.

So neemt nu dese woorden ter herten ende in uwe zielen, ende bindet die tot een teken op uwe handen, op dat sy sijn een denck-teken voor uwen ooghen. Ende leertse uwe Kinderen, op dat sy daer op trachten als ghy in uwen huysse sit.

1. Corinth. 4.4.

En wilt niet oordeelen voor den tydt.

1. Thes. 5.21.

Proevet alles, ende behoudt dat goedt is.

[Den Edelen vermoghenden]

Den Edelen vermoghenden, hoogh-

Achtbaren ende Voorsienighen Heeren Ghecommitteerden in de Vergaderinghe der Staten van Hollandt, wert gewenscht in Religions-saken een Salomonische Wijsheyt, om te oordeelen welck dat zy de rechte Moeder, door der selver

Dienst-willighe Coornhert,

In de Vergaderinghen der Menschen vindtmen gheen ding so goet, ten mach metter tijt sulckx verarghen, dat het beteringhe behoeft, dat blijkt aen de Apostolische Kercke selve: Die was oprecht ende suyver in de Leere: Daer in quamen oock, in der Apostolen tyden al Wolven, ja Antichristen Des brachten inde

Kercke een schadelijck verderf, 'twelck grootelijckx aenwies met aenwas van tyde. Sulcx is oock wel ghemerckt by veele van de Ouden, ende onder die selven oock de alder Catholijckste, als Gregorius, Bernardus, ende andere sodanige meer. Waet na 't quade so merckelijck wert vermeert inde Kercke, dat oock Boeren (na 'tspreckwoordt) dat conden mercken. 't Welck nochtans des Kercx Vooghden so weynigh wilden mercken, dat zy oock (als zy nu aldermeest berispelijck waren) niemants berispen meer en wilden lyden: Maer den berispers haerder grover dolingen het swaert, den strick ende de vlammen so jammerlijck als onschuldelyck deden lyden, tot dat haer bloedighe tyrannye, des volcx goedige gedult overwan. Doe wierp de verstoorde heffe den bodem van't vat daer henen. Dat gevalt ghemeenlijck int laetste metten verdooden, als zy door grouwelijck ontsich hen self benemen de eenighe hope van beteringhe, te weten het vry ende waerachtigh berispen. ⁺ Want de mensche is gheen alwetende God, ende mach daeromme dolen. Welck vruchtbaer, ^{+Nota.} nut, jae noodigh berispen gemeenlijck wert uyt geweert onder eenen goeden, maer valschen schijn, namentlijck om 'tverstooren vanden uyterlijcken Kerckenvrede wech te nemen. Rechts of die Leeraers in dat Ampt waren bestelt, niet om wackerlijck te strijden teghen den Ketteren, maer om weeldelijck te rusten in wellusticheden des buycx. Over sulck grouwelijck ontsich ende straffe teghen het berispen van de kenlijcke dolingen hebben wy veel al hooghlijck geclaeght. Also wy 't selve hielden (soo't oock inder waerheyt is) voor een onlydelijck tyrannie ende Godlose dwang inden consciencien. Desen dwang beschildert de Heere van Plessy meesterlijck in sijn tractaet vande Kercke. Want daer gelijckt hy den berisper vande gebreken der Kercken by eenen, die siende int heymelyc in een stede een brant aengaen, of den vyant op de wallen climmen, brant of alarme roept: Ende daerom vande Overheyt dier steden niet alleen niet bedanct, maer gedreyght of mishandelt wort: Ende seyt daer by dat sulcke Overheyt te houden sijn voor luyden die metten vyanden heymelijc bestant hebben. Wat nu by den Ouden is gheschiet, dat mach ooc by ons geschieden, ja het sal geschieden spoedelijck, verhoedtmens in Gods name niet spoedelijck ende voorsichtelijck, daer mede, datmen op't hooghste vermydet in sulck verbodt van noodtlijcke ende nutte berispingen der Ouden voetstappen na te volgen. Want de Iongen sijn so wel menschen als de Ouden waren: Ende mogen daerom so wel dolen als de Ouden gedoolt hebben. So behoeven dan oock de Ionghen mede rechte Vrunden, welcker berispelijcke wonden hen nutter sijn dan der

vyanden pluymstrijckerigh Kussen ende lecken. Sodanigh vrund mach hy de Kercke verstrecken, die de Kercke sijnre tyden ondersoect, of zy in de Leere ende anders ooc houdt de gedaente vande Apostolische Kercke. Dese bevindende dat zy daer af is gheweken, berispt den Vooghden der selver Kercken, ende so die daer na niet en willen luysteren, waerschout hy anderen voor sulcken Kercke. Sulcx schrijven de Predicanten tot Delft dat Luther ende Swingel gedaen hebben in haren tyden, ende dat oock elck Christen Mensche schuldigh is sulcx te doene. Nu houde ick my door des Heeren ghenade oock voor een Christen mensche. Oock sie ick met open ooghen, dat de Kercke, die haer noemt Ghereformeerde, afgeweken is vande Apostolische leere, ende dat in hoofdsaken. Derhalven ick doende dat elck Christen schuldigh is te doen hebbe den Hoofden vande voorscreven Kercken tot Delft daer af vermaent in Augusto anno 1579. ende my selve aengeboden te bewijzen dat haer Catechismus ooc inne heeft Menschen Leere. Welcke Hoofden in plaetse van bereyt te sijn om teghen yegelijc redene te geven van haren gelove, hebben sulcx spottelijc veracht, my gedreyght met d'Overheyds macht, ende my meer schamperlijc dan Christelijc 't selve afgeslagen, so de ondertekeninghen Arnoldi ende Donteclocx noch by my wesende mogen betuyghen. Derhalven ick verstaende voor alsdoe gedaen te hebben 't gene ic doe schuldigh was te doene, voorts sweegh, verwachtende met opmercken waer heen der Predicanten doen sich soude strecken, dit sie ic nu te strecken om alleen in geloofs sake over alle andere te gebieden ende sich selfs Heeren te maken over elc mans geloove. Want zy met haer opentlijc schrijven in Druck te kennen geven, dat henluyden mishaget de Vryheyd, dat elck soude mogen gelooven dat hem belieft. Salmen dan (gaet haer voornemen voort) ooc yet anders moeten gelooven, dan dat dese nieuwe Heeren des geloofs wel sal gelieven? Daer toe strect ooc henluyder voornemen met het verbodt van alle andere, ende invoeringe van henluyder Catechismum alleen in den gemeenen schoolen. D'anderen souden haest volgen. Welck henluyder voornemen so inden dwange des Geloofs, als int vergiften vande tedere verstanden der Ioncheyt, ic niet minder, maer veel meerder schadelijc hebbe geacht, dan een vyantlijcke inval ofte verderflijcke brant in een goede Stede. Also achte icx nu tijt, of anders nimmermeer, daer tegen brant of alarme te roepen, tot waerschouwinge van de Politique Overheydt ende Ondersaten, tegen desen smokenden brandt ende heymelijcken inval der vyanden inder Kercke. Als die geen reden en hadde tot hope van eenigen vrucht meer te mogen doen by den voorscreven

Kerckelijcke Luyden of Predicanten, met mijn schrijven ofte vermanen. Welck mijn doen ten ghemeenen besten streckende in d'alderbeste ende noodighste saken, ick niet en mach geloven my qualijck afgenomen te moghen worden: als die in desen gebruycke de Vryheyt in geloovens saken, wesende wel een vande wenschelijcxste vruchten by ons door't schadelijck ende bloedig oorlogh inden Nederlanden verworven sijnde: Welcke vryheyt onder ander oock daer in bestaet, datmen in saken des gheloofs bescheydelijck ende vrymoedelijc sonder vreesse van straffe, tot nut van sijnen even-naesten, de waerheydt mach uyt-spreken. Dit doe ick hier nu met getrouwer ernst, niet alleen aen allen ghemeenen Landtsaten, maer ooc mede aen u mijnen *Edele*n vermoghenden ende voorsienighen Heeren selve: Op hope of der selver Godtvruchtige wijsheyt geraedsaem moghten vinden in desen alderwichtigste sake niet voort te varen metten oordeele (swijghe met d'executie voort oordeel) voort volle verhoor van d'ander partye, die ick my bekenne te wesen, teghen den voorgemelden Catechismum, ende tegen allen den genen diese voor oprecht willen verantwoorden. Bereyt sijnde, so dit mijn cort gheschrift niet en vernoecht, om *Vwe Edele* het oordeel wat te doen opschuyven, ende soo men my wil gehoor verleenen (niet voor eenige partydige Commissarisen, welcker rappoort weynich is te betrouwen, maer voor *Vwe Edele* ooren selve, dient oock alles aengaet) my breeder daer op tegen den voorstander deses Catechismi te verclaren. Op dat immers in so hoochwichtigen handel niet en werde, ja ten minsten niet en schijnt te werden, geoordeelt sonder gehoor van partye ende sonder ware Kennisse van saken. Ooc mede, op dat, so die Ministeren desen heuren Catechismum niet en connen verschoonen van veel leelijcke vlecken ende vuyle onsuyverheden: Henluyden, als die ooc geen vermogen hebben haer zendinge wettelijc te bewijsen, geen gelove meer en werde gegeven tot verdruckinge van alle andere Religien: maer dat zy anderen neven haer lijden, ter tijt de Heere self daer inne sal voorsien door sijnen Engelen, met gewisse uytroedinge van't onkruydt: op dat menschen sich sulcx voor den tijt van selfs onderwindende, sich niet swaerlijcken bezondighen tegen den Heere, met uytroedinge vande goede Tarwe. Want het noch niet lange geleden en is, dat de onwijse yver des Overheysts, Gode gemeynt heeft een dienst te doen in't dooden vanden Jongeren Christi. Daer voor wil de genadighe Godt behoeden *Vwe Edele* vermogende hoogh-achtbare ende voorsienige Heeren, in welcker scherm sich beveelt

Der selver onderdanighe ende dienst-willighe D.V. Coornhert.

Catechismus 4. Vraghe.

Vvat eyscht de Wet Godts van ons?

Antwoord

Dat leert ons Christus in eender somma Matth. 22. Ghy sult lief hebben Godt uwen Heere van gantscher herten, van gantscher zielen, van gantschen ghemoede, ende van alle krachten, dit is het eerste ende grootste ghebodt, dat ander is desen gelijck: Ghy sult uwen Naesten lief hebben als u selven. Aen dese twee gheboden hanghet de gantsche Wet ende de Propheten.

5. Vraghe.

Condt ghy dit al volcomentlijck houden?

Hier op doet die Katechismus antwoorden Neen ick, seggende voor redene: Ick ben van Naturen gheneygt Gode ende mynen Naesten te haten.

Van dese redene sal gehandelt werden in de ij. ende iij. stucken, ende komt nu op 't Ondersoeck van dese Antwoorde, *Neen ick*. Jst dat de Katechismus daer by verstaet een onherboren mensche, ick en meyne niet dat yemant verstandig sijnde, den Katechismus daer in sal berispen, maer veel eer toe-stemmen. Ghemerckt soodanighe Luyden, (soo langhe zy sodanigh blyven) die voorsceven liefde gheensins en moghen hebben.

Maer meynt de Katechismus daer mede oock allen herboornen menschen, niemant uytghesondert, als men ziet Ja: soo salmen ⁺ moeten segghen 't selve niet waerachtigh te wesen, ende dit door navolghende met veele meer andere redenen.

⁺*Vrage 60 ende 114.*

1.

Daer is onderscheyt tusschen wercken die onmoghelijck, die swaer ende die licht vallen om te doene. Dat onmoghelijck is, geschiet nimmermeer, maer de twee laetste moghen wel geschieden, te weten die swaerlijck, maer dese lichtelijck. Nu is Christi ghebodt *Christi Last*. ⁺*De gheboden Christi sijn niet swaer; seydt d'Apostel Joannes, maer (so Christus selve mede seydt) licht, ende besluyte daer omme also: Alle wat* ⁺*inder waerheyt niet swaer, maer licht is om te volbrenghe, dat mach wel, ja ooc lichtelijck geschieden. De geboden Christi (daer onder het voornaemste is dit ghebodt van de Liefde tot Gode ende den Naesten) sijn niet swaer, maer licht om volbrenghe. So blyckt nu dat dit ghebodt van de Liefde niet alleen niet onmogelijck, oock niet swaer, maer licht is om te volbrenghe.*

⁺*1. Joa. 5.3 Mat. 11,30*

Hier tegen seydt de Katechismus opentlijck sulcx onmogelijck te sijn. So blykt dat de Katechismus leert teghen die naeckte ende clare woorden Christi.

2.

+

D'Apostel Johannes schrijft alsoo: *Maer so wie sijn woordt houdt, in hem is waerachtelyck de Liefde Godes volmaect. Hier aen bekennen wy dat wy in hem sijn.* ^{+1. Joan. 2,5} Dat d'Apostel hier, by die woorden, *maer so wie sijn woordt houdt*, niet anders en verstaet, dan so wie sijn woordt of ghebodt ghehoorsaemt ende volbrengt, en meyne ick niet dat yemant sal wederspreken, daeromme ick 't selve onnoodigh acht te bewijsen. Maer daer hy seyt van volmaeckte Liefde, eyscht wat verclarings van onderscheydt tusschen de Goddelijcke ende menschelijcke volmaecktheyt, ooc van welcke d'Apostel hier spreeckt, de Goddelijcke mach niet toenemen, maer de menschelijcke wel. Niet van de Goddelijcke, maer vande menschelijcke liefde spreekt hier d'Apostel. Dese heeft haer wasdom, ende oock haer volmaecktheyt: so nochtans, dat die onvolwassenheyt (om so te spreken) ofte onvolmaecktheyt des manheys in een cleyn Kindeken sijn volmaeckte menschelijcke leden hebbende, desselvens volmaecte menscheit berooft. Sulcx dat, gelijk dat kindeken in sijn jonckheyt komende cleyn te sterven, so wel als een volwassen Man een volmaeckt mensche is. Also mede, daer ware liefde tot Gode inden gheloovighen is, of zy schoon cleyn is, als de mensche komt te sterven, de mensche soo wel volmaecktelijck een Kindt Gods ende salich is, als een man in Christo: ende soude oock sulck Kindt langer levende, soo wel den volcomen ouderdomme Christi bereycken, als de Mannen in Christo die bereyckt hebben. De volmaecktheyt vande menschelijcke Liefde totten Naesten, die sodanigh is als des menschen Liefde is tot Gode (daer de Liefde totten Naesten uyt wert ghebooren) beschrijft de Heere met dese woorden ^{+ Grooter Liefde en heeft niemandt, dan dat yemant sijn leven gheeft voor sijnen Naesten.} Dese voorscreven ^{+Ioa. 15.23} woorden ons Heeren dat niemandt grooter Liefde en heeft, *etcetera.* worden oock so wel verclaert van Augustino dat ick die, als beter ghedaen sijnde dan icks vermach, ende niet als een ghetuyghe, hier hebbe moeten stellen, ende dit noch te meer, om te betoonen dat ick in desen niet nieuws en segghe, ende staet Augustini segghen also: Dat nu sodanige Liefde totten Naesten geweest is in den Apostolen, die om haer Naestens Zielen te winnen haer leven willigh in den doodt gegeven ende verlooren hebben, is so kenlijc dat het geen bewijsingen en behoeft.

Jmmers d'Apostel Paulus, om de zielen van zijn Broeders na den vleesche te mogen
 + winnen, wenschte niet alleen zijn lijflicke leven verloren, *maer oock sijn siele*
verbannen te werden van Christo, die hebben dan oock dese liefde ghehadt, boven +*Rom. 9.3*
 de welcke gheen grooter en is na de woorden Christi selve.

Dit is dan de menschlijcke volmaecktheit inde liefde. Hier teghen seyt de
 Catechismus dat sulcke volmaeckte liefde in niemant en mach sijn. Soo leert in desen
 dan oock de Katechismus teghen de klare woorden Christi ende Pauli, end midtsdien
 teghen de clare waerheyt.

+ *Het is volmaecte Liefde, dat ghy bereyt syt te sterven voor den Broeder. Dese*
heeft de Heere bewesen dat in hem was, als hy voor allen (mensen) sterf, +*Expos. August. in Epist. B.*
biddende voor de gene vande welcke hy gekruyst wert, ende seggende: Vader *Ioan. tract. 5. Fo. 131.*
verghevet hen, want sy en weten niet wat sy doen. Maer heeft hy dat alleen ghedaen,
so en was hy gheen Meester, indien hy gheen Leerjonghers en hadde. De Leerjonghers
hem navolgende hebben dat oock gedaen. Stephanus werde gesteenight, ende seyde
met gheboghen knien: O Heere en reket henluyden dese sonde niet. Hy hadde lief
die ghene daer hy ghedoodt werde, want hy sterf voor henluyden. Ghy hoort den
Apostel Paulum, ende ick (seyde hy) sal + *ghegheven worden voor uwe zielen. Dese*
was onder den ghenen voor de welcke Stephanus badt, als hy van henluyder +*2. Cor. 12 15.*
handen sterf. Daeromme is dit een volmaecte Liefde, als yemant soo groote Liefde
heeft, dat hy bereyt is voor den broederen te sterven. In desen is de liefde volmaeckt.
Maer is sy terstont als sy werdt ghebooren heel volmaect, sy wert geboren om
volmaect te worden: als sy gheboren is, soo wert sy ghevoet als sy ghevoet wort, so
wordt sy versterckt: als sy versterckt wort, so wordt sy volmaeckt: als sy totte
volmaecktheit is ghekomen, wat seyt sy? want Christus is myn leven, en de sterven
is my ghewinne. Ick wensche ontbonden ende by Christo te syn, 'twelc + *my oock*
beter ware: maer het is meer noot inden vleesche te blyven om uwent wille. Hy +*Phil. 1.21*
wilde leven ter liefden vande ghene, om der welcker willen hy bereyt was te sterven.
 So verre spreeckt hier Augustinus. Laet ons nu comen ter saken. Want uyt die
 woorden, niet Augustini, maer des Apostels selve, moetmen nu vastelijck besluynen
 alsoo:

Alle geloovige inde welcke waerachtelijc (niet imputativelijck) de liefde Godes
 volmaeckt is, die hout Christi woort ende ghebodt vande liefde volcomelijck. Want
 de liefde is de + onderhoudinghe der gheboden Gods, de + vervullinghe des Wets,
 ende de bandt des + volcomenheydts. Jnden Apostel Johanne ende meer andere
 gheloovige zynre tijden, was (soo hy self ghetuyght in den Heilighen Geest) +*a 1. Ioan. 5.3.*
 waerachtelijck (niet imputativelijck) de liefde Gods volmaeckt. +*b Rom.13 8.10.*
 +*c Col. 3.14*

So moetmen besluynen dat eenige gelovighen het ghebodt Christi vande liefde
 volcomelijck moghen onderhouden. Hier teghen seydt de Katechismus opentlijck
 dat sulckx niet en mach geschieden. Dus leert de Katechismus opentlijck naekte
 onwaerheyt, teghen die klare texten der Godlijcker Schriftueren, metten welcken
 over een comt Wolfgang Musculus Dusanus, een wel vanden achtbaerste schrijvers
 der Gereformeerden: die teghen dese menschen leere des Catechismi ergens schrijft
 aldus. Hy seyt hier aldus: + Alsoo waer dit gheloove Abraham regneert in des
 gheloovighen ghemoede, daer is oock het aldervastelijckste voornemen van
 onderdanicheyt: ende daer is een onverwinnelijck hert des menschen teghen
 alreleye versoeckinghen Gods, Sathans, des vleeschs, des werelts, etc. Volcht: voor
 +*Musc. dusa. in Gen. cap.*
22.3. Obser, j,

een die soo ghemoet was, en wasser niet swaers int ghene dat God geboden hadde. Onsluyden schijnen syne wercken swaer, om dat wy noch opt aldervertste af zijn van sijnen geloove. Waer inne het ons gaet, alst gaet metten siecken, dient wonder geeft dat de gesonden so begeerlijck zijn tot eten en drincken, ende so wacker om te wercken. Die dinghen en zijn den gesonden niet swaer, so sy den siecken schijnen te wesen: den welcken oock selve het eten, drincken, ende wercken niet swaer en soude zijn noch lastigh soo sy ghesont waren. Op ghelijcker wijze soudē wy 'tgene wy af verwonderen inden Heylighen, als oft swaer ende lastigh om doen waer, oock self mede licht te syn bevinden, by al dien wy ghemoet waren als sy. By veelen wert ghetwistet of God ghebidt onmogelijcke ende sware, dan moghelijcke ende lichte saken. Men stelle ons daer een gheloovigh man als Abraham was, ende ghy sult seggen, dat God hem niet en beveelt dat swaer ende lastigh sy. Stelt ons wederom voor een vleeschelijck man, de krachten des gheloofs ontberende: alsoo wat hem billichs ende rechtvaerdighs wert bevolen, hy sal roepen dat het swaer ende onmogelijck is om te doen. Indien de Heere eenen met eenen hatelijcken gheest gequelt zijnde, beveelt zijn even-naasten te lieven als sich selve: dit ghebodt sal hem onmogelijck syn om te volbrengē. Maer gebiedt Godt het selve eenen gheloovighen mensche metten geest der liefden begaeft zijnde, gheen ding en sal hem moghen lustiger sijn dan zijnen naesten lief te hebben. Daer sietmen by Musculum licht ja lustigh om doen gheschreven te zijn, 'tgene dese Catechismus plat uyte onmoghelijck seyt te wesen. De Leser en meyne niet dat ick Musculum hier inne voere tot bewijs van mijn voorstel. Neen gheensins, maer zijns, Augustini, Calvini, Bullingers, etc. segghen stelle ick hier tot geen ander eynde, dan om te voorkomen der Predicanten gewoonlijcke roep, als oft wat nieuws, wat onghehoors, ende niet dan seltsame paradoxa en waren, als men wat seydt dat hen mishaeft. Op datmen siende dat dit mijn segghen ghemeen is metten Leeraren oock, daer af sy so vele houden, 'tselve te min spottelijck verachten soudē.

3.

Voorts leestmen by Calvin tgene volgt: ⁺ *De vreese Godes heeft van self ghenoegh om den mensche te brenghen tot een volcomen volmaectheydt.* Zijn dese woorden ⁺ *Commen. 1 Tim. 4.8.* Calvini onwaerachtigh, so can yegelijck licht mercken wat geloove zijn leere behoort te hebben, zijn sy dan ook waerachtigh, soo moetmer uyt besluyten dat geen mensche op aerden de vreese Gods en heeft, ende dat midtsdien in gheen mensche op aerden zy het beginsel (swijghe het middel oft eynde) eens Christelijcken levens.

Ghemerckt Calvijn ter voorszeider plaetse naectelijck seyt dat de vreese Gods het begin, het middel ende het eynde zy des Christelijcken Levens. Maer dit en sal gheen Ghereformeerde segghen, als die oock sich selve door sulck segghen soude moeten sluyten buyten het beginne des Christelijcken levens. Men moet dan segghen dat sulcke vreese Godts is inde gheloovigen. Soo moetmen dan oock bekennen dat de gheloovighen in haer hebben 'tghene dat genoegh is om den mensche te brenghen tot een volcomen (dats noch gheen begonnen) volmaecktheydt. Mach dese in yemant worden, so mach oock iemant volcomentlijck volbrengen dat gebodt Christi van der liefden des menschen volmaecktheyt in sich behelsende. Hier doolt, of Kalvinus of dese Katechismus.

4.

+ Musculus Dusanus voornoemt commenterende op den woorden ons Heeren van 't ghebodt der liefden hier in gheschille sijnde, schrijft also: *Gelyck als de ghene niet en mach ghesont zyn, die niet en heeft volmaecte ghesontheyt: also en mach hy voorwaer oock niet saligh wesen, die niet waerlyck ende volmaectelyck God en bemint.* Dat dit in yemant van alle de gheloovighen soude moghen gheschieden, wederspreeckt de Katechismus openbaerlijck. Soo volght uyt dit segghen Musculi ende des Katechismi claerlijck, waerlijck, ende openbaerlijck, dat niemant van alle menschen en mach saligh wesen. So leert dan de Catechismus hier inne gheen Evangelische ende salighe, maer een wanhopelijcke ende verdoemelijcke Leere. +Comment. in Mat. cap. 22,39

5.

+ Johannes Kalvinus schrijft in sijn glose opten Epheseren aldus: *Die Christum heeft die heeft alle dinghen, die daer noodigh sijn omme te hebben volmaecthey.* Die volmaecktheyt is geleghen in de Liefde, sonder + welke te hebben oock het wonderdaedighe milde ende Martelaersche gheloove te vergheefs is. +Comment. Eph. 3,19

Vande volmaecktheyt der Liefden wert hier gehandelt. Die is waerlijck (niet waenlijck), volmaeckt, in de ghene die het woordt Christi volbrenght, ende dat voornemelijck in dit woordt ofte ghebodt Christi van de Liefde. Dit volbrengen van den gheboden Christi was in den Apostel Joannes, + ende eenighe meer Geloovighen sijnre tijden, als hy gheseyt hebbende, maer die sijn woordt houdt, in hem is waerlijck de liefde Godes volmaeckt. Daer op voorts seydt: Ende daer aen weten wy dat wy in hem sijn. Gemerckt d'Apostel ende d'andere Gelovighe met hem sulcx niet en moghten geweten hebben, indien zyluyden in haer niet en hadden waerlijck bevonden het merck-teecken by hem daer toe gestelt, namentlijck het houden van Christi woordt ende gheboden. Soo blijkt dan hier noodigh te sijn om te hebben volmaecktheyt, de volmaecte Liefde, die de gheboden oft woordt Christi volbrenght. Nu moet een van beyden volgen uyt dit segghen Kalvini, van *dat die Christum heeft, alle dinghen heeft die daer nodigh sijn om te hebben volmaecthey.* Te weten, dat gheen mensche op Aerden (hoe gheloovigh oock) Christum en heeft: Ende dan sal +1. Ioan. 2,5

wel volghen dit segghen des Katechismi, te weten dat niemant dit ghebodt vande Liefde volcomelijck mach volbrenghe. Maer dan sal oock nootlijck volghen, dat niemant van alle Menschen op Aerden Christum en heeft, ende dat niemant salich, maer alle menschen, niemant uytghenomen, verdoemt sullen worden. Dat waer geen Troostelijcke noch Evangelische Leer. Of wilmen hier niet aen, maer toelaten dat alle ware Gheloovighen Christum waerlijck hebben, so moet over d'ander zyde uyt dit voorscreven segghen Kalvini nootlijck volgen, dat die Christum hebben, oock mede moghen hebben, of hebben, waerlijck, niet waenlijck, de volmaeckte Liefde die Christi⁺ woort onderhoudt, ja self is de onderhoudinghe der gheboden Godes.

Ende moet dan mede hier uyt nootlijck volghen, dat de Katechismus, die sulcks loochent, onwaerachtelijck ende qualijck daer aen leert. ^{+1. Joa. 5.3}

6.

Opten woorden des Apostels, *dat in Christo⁺ verborghen sijn alle de Schatten des wysheydt ende der kennissen*, schrijft Kalvijn: *Dat wij volmaectelyck wetende sijn, indien⁺ wy waerachtelyck kennen Iesum Christum*. Nadien nu volmaeckte wetenschappe, of kennisse volmaeckte Liefde moet baren, ooc na Kalvijns eyghen woorden, houdende dat de Liefde de kennisse volghet: So moetmen hier uyt vastelijck besluuten, dat niemant⁺ Jesum Christum waerachtelijck en kent, ende mitsdien oock niemant volmaectelijck wetende en is, oock gheen volmaeckte liefde en heeft, so de Katechismus leert: Of men sal moeten segghen dat eenighe Geloovigen Jesum Christum waerachtelijck kennen, ende volghens dien volmaectelijck wetende sijn, oock volmaeckte liefde hebben: Ende alsoo dit ghebodt Godes ende Christi volmaectelijck volbrenghe. Js dit segghen metten nootlijcken gevolgt van dien waerachtigh: so is onwaerachtigh dese Leere des Katechismi, loochende sulck volcomelijck volbrenghe van 't Ghebodt der Liefden. Maer is oock dese Leere waerachtigh, soo moet mede waerachtich sijn, dat gheen mensche ter werelt, oock gheen geloovige Jesum Christum waerachtelijck kent, ende dat mitsdien gheen Christen op aerden en is. ^{+Col. 2,3.}
^{+Comment. Col. 2,3.}
^{+Inst. 3.94.}

7.

Wt Augustino seyt Kalvijn mede naectelijck⁺ *dat Godt den gelovigen beloofte gesamentlijck te maken, dat zy sullen doen 't gene hy beveelt te geschieden*. Dit en is niet Augustijns ende Kalvijns, maer oock Godes segghen selve. *Ick sal maken dat ghy in myne gheboden⁺ sult wandere, ende myne Rechten sult onderhouden ende doen*. Nu is dit gebodt Christi vande Liefde ooc het gebodt Gods. Ghelooftmen dan dat God als waerachtich getrou ende Almachtich wesende, sulcke sijne beloften volbrenght inden gheloovighen: soo moetmen ghelooven dat dese Katechismus segghende sulcx onmogelijck te sijn, onwaerachtelijcken ende onghetrouwelicken leert. Wilmen den Katechismo dese onwaerheydt ende ontrouweydt niet toeschryven: wie salmense anders dan den getrouwen ende waerachtighen Gode moeten toeschryven? Dat waer blasphemie teghen Gode. ^{+Resp. con. Piggium de Lib. arb. fol. 123.}
^{+Eze. 30.27.}

8.

Jnde Commentarien op't sevende vers .2. Tim.2.7. schrijft Calvijn, dat de gheboden ons te vergheefs ghegeven souden sijn, indien ons Godt niet en verleende kracht omme die te volbrengnen.

Jst nu waerachtigh dat niemant, oock gheen gheloovighe, macht van Gode heeft om dit ghebodt Godes van de Liefde, so hy dat ghebiedt, dat is volcomelijck, te houden: Wie sal uyte voorscreven Calvijns wel gheseyde woorden niet moeten besluyten, dat dit ghebodt vande liefde Gods ons te vergheefs is ghegeven? Voeght dit oock wel voor de Goddelijcke wijsheyt, die niet altoos en doet te vergheefs? Wilmen dan Gode niet berooven van sijne Eeuwige wijsheyt, men sal moeten bekennen dat Godt den geloovighen bidders oock wijsheyt, Liefde, ende krachte gheeft, om dit sijn ghebodt te volbrengnen, ende dat dese Catechismus sulckx lochenende leert dinghen die onwaerachtigh ende Godslasterlijck sijn.

9.

Daer zietmen dan Calvijns leere opentlijck strijden tegen de Leere des Catechismi, als oock tot seer vele andere plaetsen, ende namentlijck in sijne Institutien, daer hy met ⁺ Augustijn woorden wel uydruckelijck seydt also: *Het gheloove verwerft dat de VVet ghebiedt.*

⁺Inst. iij. 82

Nu ghebiedt de Wet Christi hier sodanighe Liefde, als voor inden Catechismo wort verhaelt. Die wert dan oock door't geloove by den gheloovighen van Gode verworven. Diese door 't gheloove verwerven, die hebbense. Diese hebben, die houden door haer dit ghebodt van de Liefde. Dit seydt de Catechismus onmoghelijck: Daer sijn nu de Catechismus ende Calvijn weder teghen malcanderen. Jmmers de Catechismus teghen de *Heilighe* Schrifture selve. Die seydt ⁺ also: *Ende wy weten dat hy ons hoort, so wat wy oock bidden.* Waerom dat? Om dat het de Meester heeft beloofd, segghende:

⁺1. Ioan. 5.15.

⁺ *Soo wat ghy sult bidden in mynen Name, dat sal ick doen.* So moetmen hier niet alleen d'Apostel Sanct Jan, maer oock den Heere Christum selve loghen-straffen:

⁺Ioan. 14.18.

Daer inne dat die inden gheloove, oock nae den wille ⁺ Christi biddende, *dat Godes wille in ons gheschiede*, te weten sijn wille ons gheopenbaert in dit gebodt van de Liefde sulcx niet en verwerven, ende dan sal de Catechismus hier waerheyt leeren: of wilmen Christum niet logenstraffen, men sal openbaerlijc moeten logenstraffen desen Katechismus: als neen leerende tot het gene Christus selve stantvastelijck ja seydt.

⁺1. Ioan. 5.14 Mat. 20.20.

10.

Niemandt van alle ware gheloovighen sal ontkennen dat de alderwijse God niet altoos vergheefs en werckt. Elck moet bekennen dat (om iet te volbrengen) wille sonder

macht vergheefs is. So sullen nu veele Geloovigen gaerne bekennen, dat zy wel hebben de wille om dit ghebodt Godes vande Liefde te volbrengen: Maer dat zy de macht niet en hebben.

De wille (seydt d'Apotel) werckt Godt. Werckt die dan oock niet die macht om 'tgewilde te volbrengen: Sal dat werck Godes van de wille te wercken niet vergheefs sijn?

Dat te gheloven streckt weynigh tot die eere Godes. Maer so en hout de *Heilige Schrift* niet. Want daer betuygt Godes Geest van Gode ⁺ self door *Paulum*, dat God is die daer werckt het willen ende het volbrengen nae den goeden wille, die hy ^{+Phil. 2.13} geschapen heeft inden mensche (so eenighe) of na sijn selfs goede wille, ende wel-behaghen, soo andere dat uytlegghen, twelck hier doch beyde alleens comt, ende krachtelijck betuyght dat de Gheloovighen door Gods inwerckinghe van wil ende machte, dese Wet Godes van de liefde waerlijck ende volcomelijck houden ende volbrengen.

Teghen dese soo claere ende ware *Schrifture* leert opentlijck die duystere ende onware *Katechismus*: wien ismen hier schuldigh te ghelooven? Alsoo leert hier de *Katechismus* niet alleen onschriftelycke, maer wederschriftelijcke saken. Waer in haer oock opentlijck ⁺ tegen is Meester Jan Calvijn in sijn *Commentarien* op dese Spreucke totten Philippensen, segghende dese woorden onder anderen: Hy (*God*) ^{+Comment. Phil. 2.13} volvoert dan tot haren eynde die goede affectien die hy ons heeft inne-ghegeestet of gheinspireert: Op dat zy niet onnut en souden wesen, so hy oock belooft door den Propheet Ezechiel: Jck sal maken dat zy in mijne gheboden wanderen. ⁺

So moet dan ooc noch (na Calvijns uytlegghinghe self) die goede wille om dese ^{+Ezec. 11.20.} geboden Godes van de Liefde te volbrengen, onnut sijn ende vergheefs, indien in gheen Geloovighe van Godt oock het volbrengen wert ghewracht, so dese *Katechismus* leert: Of dese *Katechismus* leert hier onwaerachtighe dinghen, die teghen Gods Eere, teghen der Menschen heyl, ende teghen die Heylighe *Schriftuyre* strijden.

11.

Wat ghelooven is beschrijft Johannes Calvinus seer wel met dese woorden: *Ende* ⁺ *daer uyt verstaen wy wat gheloven is: te weten als wy over een stemmen met Gode* ^{+Harmonie Luc. 1.45} *tot ons sprekende: Ende wy voor seer ghewis houden 'tghene hy ons belooft te doene.*

Js dit ghelooven, soo en mach gheensins ghelooouen heeten, wanneer men twijfelt of Godt oock doen sal 'tgene hy ons belooft. Veele minder mach het ghelooven heeten, maer wel een volmaecte ongeloovigheydt, daermen seydt onmoghelijck te sijn 't gheen opentlijck blijkt ons van Gode belooft te sijn. Opentlijcken blijkt ons van Gode belooft te sijn: Dat hy sal onse herten besnijden, sulcx dat wy onsen Godt sullen lief hebben ⁺ uyt gantscher herten ende uyt gantscher zielen. Dit spreeckt God tot ons menschen, dit belooft God ons menschen. Stemmen de maeckers des ^{+Deu. 30.6} *Katechismi* hier inne met Gode over een? Of twijfelen zy maer slechtelijck aen dese so troostelijcke beloften Godes? Neen vryelijck, maer loochenen sulcx opentlijck moghelijck te wesen.

Wat machmen hier uyt doch anders besluyten dan dat de makers van dese *Katechismo* self (zy sijn dan gheweest wie sy willen) ongheloovigh sijn gheweest?

Met het voorscreven als meer dan ghenoech sijnde tot bewijs van de openbaere onwaerheydt van de Leere des Katechismi in desen stucke, meynde ick daer van te gaen tot het tweede stuck.

Maer wetende hoe diep dese so seer schadelijcke leeringhe gewortelt is inde herten van veelen, sonderlinghen vande ghene die veele houden vande leere Calvini, wiens boecken in alle ghemeyne talen meest gelesen worden, ende met wiens meyninghe inde hooftsaken als vande *Predestinatie, Erfsonde, ende Justificatie* ('twelck hier mede voornemelijck wert ghehandelt) met meer anderen, dese Catechismus over een stemmende is: hebbe ic hier af niet willen gaen tot het tweede stuck, sonder noch eerst te stellen een deel besluytreden uyt Calvini schriften, tot bewijs dat dese Catechismus soo opentlijck strijdet jeghen de leere Calvini, als Calvinus teghen hem selve ende teghen de gantsche Heylige Schrift doorgaans is strijdende, inde sake vant onderhouden der gheboden Godes ende Christi.

12.

+ Op des Apostels woorden: *ende ghy weet dat hy is verschenen, op dat hy soude wech* + *nemen onse sonden*, commenteert Calvinus also: *Hy Sanct Ian maect sijn bewysreden also: Dat de ghene die niet op en houden van sondighen, vernielen de weldaet Christi ende maken die onnut.* Nu leert dese Catechismus dat niemant volcomelijck de gheboden Christi en mach onderhouden. Dit niet onderhouden of doen dat Christus gebiedt is sondighen. Van dit sondighen en houdt dan niemant op, oock de alderheylichste niet, na de leere deses Catechismi, die maer een cleen beginsel der ghehoorsaemheydt hebben, Cat. 114. So volght nu dat nootlijck besluyt, dat oock d'alderheylichste Ghelooovers van dese Catechismo, de weldaet Christi vergeefs maeckt ende onnut. +1. Ioa. 3.5
+1. Ioa. 3.5. Comm.

13.

+ Wt Augustini woorden schrijft Calvinus 'tghene volght: *Adam was ghegeven de ghenade dat hy int goede mochte staende blyven, indien hy wilde: maer ons wert ghegeven dat wy willen, en dat wy met de wille de begheerlyckheydt moghen overwinnen. Hy hadde dan het vermoghen, soo hy hadde ghewilt, maer niet het willen, dat hy't vermochte. Maer ons wert ghegeven het willen ende het vermoghen.* +Inst. ij.59.
De eerste vryheyte was te moghen niet sondigen, maer de onse is veel grooter (dat is) niet te moghen sondigen. Dat seydt Calvijn uyt Augustijn. Hier leeren die beyde metten Apostel Sanct Jan j. Brief 3. cap. verset 9. *Datter zyn die niet en mogen sondigen.* Alsoo leerd de Catechismus hier opentlijck onwaerheyte dat alle Ghelooovigen noch altijt moeten sondigen, ende dit teghen Calvijns, Augustijns ende des Apostels so clare ende naeckte woorden.

14.

+ Opte woorden Pauli: *want die doot is, die is gherechtvaerdicht vande Sonde,* schrijft Calvijn ditte: *Dits een bewysreden genomen uytten eygenscappe ofte ghevolghe van der doot. VWant na dien de doot te niete doet alle de werckingen des levens: soo moeten oock wy die de sonde doot syn, ophouden van te doen de werckingen, die de sonde als sy noch leefde, dede.* Na dien nu de Catechismus leert dat oock die alderheylighste Geloovige noch altijdt sondicht: so moet nootlijck volghen uyt die woorden, niet alleen Calvini, maer oock des Apostels selve, dat niemandt vande heuren de sonde doot en is. Want een doode werckt of doet niet altoos. Js dit waer (alst nootlijck volght) so en is oock niemant van hen allen gherechtvaerdicht van de sonde, niet alleen na de waerheyt inde verlossinghe, maer oock niet na haren waen in de vrysprekinghe ofte quijscheldinge. Want sodanighe gestorven luyden, ende niet die de sonde noch altijdt leven, vande sonde zijn gerechtvaerdicht.

+Rom. 6.7 Com. Calv.

15.

Henricus' Bullingerus met Augustini + tonghe spreekende seydt, *dat de ghenade Gods door Christum maect; niet alleen dat sy (de Ghelovighe) door haer onderwys verstaen wat sy behooren te doene: maer oock mede dat sy met liefden door de inwerckinghe der genaden doen, 'tgene sy verstaen.*

+Dec. iij. Sermo. ij. fol. 200.

Nu mach niemant lochenen datter gelovighen zijn, die door Gods ghenade ende des selvens onderwijs verstaen, dat sy Gode ende den Naesten na Christi bevelen behooren lief te hebben. So mach oock niemant lochenen datter oock zijn Gheloovighen die door inwerckinghe vande selve genade Godes ooc doen, 'tghene sy verstaen, dat is Gode ende den Naesten na Christi gebodt lief te hebben. Want anders en soude God in niemanden + wercken so wel het volbrenghe vanden goeden wille, als de goede wille. Die dan oock vergeefs ghewracht soude zijn inde Gheloovighen, van Gode: Die als wesende de wijsheydt selve, niet altoos te vergeefs en doet. Hierteghen leert de Catechismus opentlijck. So strijdet sy oock opentlijck teghen de leere Bullingers, Augustini, ja ooc des Apostels Pauli selve.

+Phil. 2.13

16.

Calvijn opten woorden: *maer doet aen + den Heere Jesum Christum, ende ghy en sult des vleeschs besorginghe tot begheerlyckheyden niet volbrenghe:*

+Rom. 13.14.

Commenterende, + schrijft dese woorden: *Nu becleet te sijn met Christo, betekent hier dat wy aen allen zyden omringhet sijn ende voorsien met de cracht zyns geestes. Dewelcke ons maect bequaem ende proper tot alle wercken van heyligheyt.* Dat seydt Calvijn. Nu moet elck kennen dat het werck van God ende den Naesten na den ghebodt Christi lief te hebben, oock is een werck van heyligheyt. Js dit seggen Calvini waerachtigh, soo icx moet houden, als over een stemmende mette gantsche Heylighe Schrift: soo moet volghen dat, ten minsten, yemant van die Christum aenghedaen hebben, bequaem zijn ende proper om dit werck van heyligheyt, te weten God ende den Naesten lief te hebben, na Christi ghebodt te volbrengen. Maer dan leerde de Catechismus onwaerheyt daer inne, dat sy seydt alle gelovige door die verdorven nature daer toe so onbequaem te wesen ende te blyven al 'tleven door, dat

+Comme. Calv.

niemant dit ghebodt Christi mach volbrengen. Wil dan oock yemant segghen dat de Catechismus hier waerheyt leert: so moet oock waerheyt zijn dat niemant, oock gheen van alle gheloovigen, Christum aenghedaen heeft: ende dat midtsdien niet alleen Calvijn, maer oock d'Apostel liegen daer aen, dat yemant Christum mach aen doen.

17.

Daer d'Apostel seyt dat *die uyt Gode is gebooren niet en mach sondighen*, seyt Calvijn in zijn Commentarien hier op dese woorden: *+VVant hy (Sanct Johan) en leert niet alleen dat wy moghen het sondigen laten (of niet sondighen) maer dat de beroeringhe des Heiligen Geests van soodanigher grooter cracht is, dat hy ons nootsakelyck onderhoudt in een vaste ende geduerige onderdanigheyt vande rechtvaerdigheyt.* ^{+1. Ioa. 3.9 Comm.}

Dit gheschiedt na Calvijns voorscreven leere inden uyt Gode herbooren menschen. So blijkt uyt dese leere Calvini, dat die uyt Gode herboorne menschen alles volcomelijc onderhouden dat Godt ende Christus ghebidt, 't welck is dese liefde tot Gode ende den Naesten. Dit wederspreect dese Catechismus. Soo volght hier uyte nu oock vastelijc dat in desen de Catechismus wederspreect Meester Jan Calvijn ende oock den Apostel selve, van dat die uyt Gode herbooren is niet en mach sondighen.

18.

Inde Institutionibus Calvini leestmen ⁺ by hem uyt Augustino gheleert te zijn 'tgene volght: *Des menschen willekeure (seyt Augustinus) wert soo gheholpen, dat sy niet alleenlyck en weet watmen moet doen maer oock dat sy doet 'tgene dat sy weet.* ^{+Inst. ij. 53.} Van deser ghelijcke spreucke Augustini by Bullinger aenghetogen, is hier voor 15. wat geseyt, daerom ick sonder meer daer af te segghen nu come op de volghende woorden Calvini uyt Augustino, ende zijn dese: *Daeromme als God leert, niet door de letter des wets, maer door de ghenade des Geests, soo leert hy in sulcker wyse, dat elck 'tghene dat hy geleert heeft, niet alleen sulcx kennende siet, maer ooc dat hy't willende begeert, ende dat hy't doende volbrenght.*

Dit zijn Calvini ende Augustini woorden gantschelijc over een komende met Christi woorden: *alle diet vanden Vader gehoort ⁺ ende gheleert heeft, die komt tot my.* Dat is mede niet anders gheseydt, dan dese twee hier voor segghen, te weten dat die van Gode self (niet van de letter) gheleert wert, die en weet niet alleen dat hy tot Christum behoort te komen, maer hy komt tot Christum. Dat is, hy weet niet alleen wat hy behoort te doen, maer hy doet datte. Nu leert de Catechismus dat niemant en volbrengt dit gebodt Christi vande liefde. So en volbrengt dat immers ten minsten niemant van al die dese leere des Catechismi ghelooven. So zijn sy dan oock gheen van allen van Gode gheleert. Dat is, sy hebbent gheleert datmens behoort te doen niet door de genade des geests, maer alleen door de letter des Wets. So zijn sulcke dan ooc altsamen niet dan letterknechten, ende dit na 'tghetuygh van heuren Calvino selve, na 'tghetuygh van Augustino, immers oock na 'tghetuygh vanden Heere Jesu Christo selve: teghen welcker drie de Catechismus openbaerlijck strijdigh is. Soude dat noch al zijn een Christelijcke leere?

19.

Eyntlijck, om met achterlatinghe van groote menichte deser ghelijcke stucken, te komen aen 'tweede stuck by my hier om te handelen voorghenomen, soo leestmen by Joannem Calvinum gheschreven te zijn 'tghene hier van woorde te woort navolght:

+ VVy sien nu wat het is Christum te versaken (te weten) so dick ende menighmael als men hem beneemt, die dinghen die eygentlyck tot sijne persone behooren. VVat dinghen sullen dit nu syn? +Comm. 1 Joan. 2.22.

Dat verclaert de selve Calvinus ⁺ daer na opten selven Epistel met dese zijne woorden: *want het officie Christi is de sonden wech te nemen, ende tot dien eynde is hy expresselyck ghesonden van sijnen Vadere. Het is nu sulcx dat wy door't gheloove de cracht Christi deelachtigh worden. Daeromme moet het nootsakelyck zyn, dat soo wie daer ghelooft in Christo, ghesuyvert zy vande sonde. Voort alsoo elwaerts is gheseyt, dat Iesus Christus de sonden wech neemt overmidts die expiatio ende voldoeninghe door de offerhanden syns doodts, ten eynde sy ons voor Gode niet toegherekent en souden worden, so neemt Sanct Ian op dese plaetse dit woort, wech nemen van sonden, anders. Ende hy verstaet dat Christus de sonden wech neemt wesentlyck ende metter daet. Om dat onse oude mensche door hem ghecruyst is, ende dat sijn geest door berouwe doodet onsen vlesche, met sijne quade begeerlyckheyden. Daeromme en mach de loop ende 'tbeleyt vande Text niet lyden, dat dit beduyt werde vande quyttscheldinge. VVant so ick hebbe geseyt) hy maect sijn bewysredenen: dat de gene die niet ophouden van sondighen, de weldaet Christi vernielen ende onnut maken. Dat alle zijn Calvijns eyghen woorden. Laet ons dese nu voegen op des Catechismi woorden, opte vrage: *Cont ghy dit (te weten 'tgebodt Christi vande liefde tot Gode ende den Naesten) al volcomelyck houden? Neen ick.* Daer by de Catechismus verstaet dat niemant vande Gheloovigen, oock d'alderheylighste niet, sulcx mach onderhouden. Want meyntmen dat daer mede niet, so is hier af tusschen ons gheen gheschille, ende versta ick den Catechismus dan qualijc, door den Catechismi schuldt, die sulcke meyninghe doorgaens uyt druckt meer dan duysterlijc. Hier wil ick vraghen of sulck niet volcomelijck houden van dit ghebodt Gods ende Christi, sondighen is dan niet? seytmen my neen, soo machmen 'tgebodt Godes overtreden sonder te sondigen. Dit is openbaerlijck Libertijnsch. Men sal my dan antwoorden Ja. So moetmen my dan oock na dese leere des Catechismi Ja segghen daer toe, dat niemant van alle Gheloovigen oock d'alderheylighste niet, ophout van sondigen. Dit sal gaerne my toeghelaten werden ende gheseyt, by alle de ghene die de leere deses Catechismi houden voor oprecht ende waerachtigh.*

Maer ongaerne ja gheensins en sullen my sodanighe luyden toe laten, 'tghene uyt dit segghen ende uyte voorscreven woorden Calvini te samen ghevoeght zijnde nootsakelijc moet volghen. Vraeghdy watte? Dat alle de Geloovers van dese Catechismo, als die nemmermeer ophouden van sondighen, de weldaet Christi vernielen ende onnut maken. Souden dat noch al Christenen zijn? Predicanten moghen zijn? ende aenvoorders totte weldaden Christi moghen zijn? wie mach dat ghelooven? Wt het ghene by Calvijn geseyt is, daer met hy over een komt mette

gantsche *Heilighe* Schriftuyre ende uyt de leere vooscreven deses Catechismi, volght noch een leelijck monstrum dat niet min grouwelijck en is. Want dat Jesus ghecomen is als een Salighmaker om zijn volck saligh te maecken ⁺ van heuren sonden, ghetuyght d'Euangelist opentlijck, seggende oock claerlijck dat hem daeromme de name ^{+Matt. 1.2} Jesus, (dat Salighmaker heet) is ghegheven. Hoe nu dese Jesus zijn volck van dese sonden saligh soude maken, volghens de Propheten daer van door den Propheten voorseydt, leestmen by den Evangelist Lucam met dese woorden: ⁺ *So hy (Godt) heeft ghesworen onsen Vader Abraham, dat hy ons soude gheven dat wy bevryt zynde vande handen onser vyanden, sonder vreese hem souden dienen in heyligheyt ende rechtvaerdigheyt, die hem behaeghlyck is alle de dagen onses levens.* ^{+Luc. 1.73.}

Die woorden *alle de daghen onses levens*, en lijden geensins datmense draeye op't leven hier namaels. Die woorden *Heyligheyt ende rechtvaerdigheyt die hem behaeghlyck is*, en machmen oock gheensins trecken op halve ghestuckelde, oft onvolcomen heyligheyt ende rechtvaerdigheyt: immers oock geensins na de Commentarien by Calvijn selve in zijn Harmonie op dese plaetse gheschreven. Ooc mede niet Bullinghers uytlegginghe deser woorden in zijn negende Sermoen van zijn iij. Decade. Jmmers na de woorden Christi ⁺ selve geensins, houdende: *Ist dat u de Sone vry maect, soo zydy waerlyck vry.* Want waerlijck en is niet waenlijck, soo ^{+Ioa. 8.36} mens nu meest poocht te crommen. Men siet oock uyte vooscreven woorden Calvini opt 5. verset vant iij. capittel van Joannis j. Brief dat hy dit vry maken Christi van sonden, of vande sonde wech te nemen ('t welck hy daer Christi ampt seyt te zijn ende dat te recht) niet en verstaet van't quijschelden ende niet imputeren, ⁺ maer van't wesentlijck ende metter daet wech nemen der sonden. Dat is dan Jesus ampt, ^{+1. Ioa. 1.} daer toe is hy gekomen, ende dat is van hem ⁺ ghepropheteert. Nu schrijft Calvijn (so hier voor is ghesien) dat sy Christum versaken, die hem beneven die dinghen ^{+Comm. 1. Ioa. 2.22} die eygentlijck tot sijnen persone behooren. De Catechismus beneemt Christum sulcke ware ende volkomen verlossinghe, als hier voor is betoont, zijnen persooone eyghentlijck als Jesus of Verlosser toe te behooren. Daer uyt besluyt ick crachtelijck, ende waerachtelijck, dat de Catechismus Christum versaect.

Beslyt van dit eerste stuck.

BY het gene hier voor is geseyt wert nootlijck ende vastelijck besloten, dat uyt dese vooscreven leere des Catechismi moeten volgen veele so lasterlijcke als leelijcke stucken, als namentlijck (so dese leere des Catechismi waerachtigh ware, als neen) dat 1. Christus met zijne 2. Jongheren (ick swijge Calvijn, Bullinger met heure Jongheren) onwaerachtigh souden moeten zijn, 3. dat gheen geloovigh mensche op aerden de vreese Godes en heeft, 4. dat geen ghelovich mensche salich mach wesen, 5. Christum en heeft, 6. waerachtelijck en kent, 16. nochte aen ghedaen en heeft: Ende volghens dien dat 22.19. alle Gheloovigen Christi weldaet onnut maken, 11. Ja oock dat niemant ghelovich is, 13. dat niemant quijscheldinge van sonden heeft, dat Godt in niemanden en werckt het volbrenghe na den goeden wille, 8.10. zijn geboden te vergeefs geeft, 7. Ja dat God ontrou is in zijne beloften, 18. ende dat alle ghelovers deses Catechismi letterknechten zijn, 19. Jmmers dat sy Christum versaecten. Soudet dan niet een seer onbehoorlijcke sake zijn, dat sulcke

ongheloovighe luyden allen ⁺ menschen regulen des geloofs voor schrijven souden, ende dat noch sodanighe die dan elck gehouden soude moeten wesen zijn kinderen ^{+Nota.} (diemen meest als hem self lief heeft) te laten leeren inden ghemeen schoolen: of ten minsten ghenootsaecht wesen de selve buyten ter scholen te senden, of een Schoolmeester in zijn huys te onderhouden? dit en vermach elck niet.

Tweede stuck.

Vande boete of beteringhe over de Sonde ende 't Verderf Adams gheschiedt door onsen Heere Iesum Christum voor alle 't menschelijcke gheslachte.

1. a

DE Godlijcke Schriftuere getuyght dat Jesus Christus van Godt den Vader ghesonden is inde Wereldt, op dat de werelt door hem soude ⁺ behouden worden. Daeromme wert hy gebenedijdt oock ghenaeemt een Salighmaker des ⁺ Wereldts: dat is niet ^{+a Joa. 3.17 Ioa. 12.47} van eenighe bysondere personen ofte volcken, maer int alghemeyn een ^{+b 1. Joan. 4.14. 1. Tim. 4.10.} Salighmaker alder menschen. Soo generael of alghemeyn verstaen opte voorscreven plaetse dese oorsake van Christi toekomste inden vleesche, oock Joannes Kalvinus, Rodolphus Gualterus, ende meest alle d'andere van henluyder religie zijnde selve. Jmmers de Evangelist ghetuyght naeckt ende klaer, dat de Heere Christus ⁺ selve ^{+Mat. 18.12} seyt, ghekomen te zijn omme saligh te

maken 'tgeen datter was verloren. Vraechtmen hier watter verlooren was ende verdorven: te weten Adam alleen met Eva, of in hen beyden alle de gantsche menschelijcke nature ende midtsdien alle menschen van Adam natuerlijck ghecomen zijnde? Men sal my het laetste antwoorden. Dit ben ick seker. Maer hier uyt ende uyt de voorghemelde oorsaken vande menschwordinge ende name Jesu Christi moetmen oock seker zijn: dat hy niet alleen wille, maer oock macht heeft ghehadt omme 'tgene hy toe is in de wereltd ghecomen te volbrenghe. Wat sal dat anders zijn dan de verloren of verdorven nature wederom te ghenesen of te recht te brengen? Js dit gheschiet ende volbracht: hoe mogen alle menschen *nu noch gheneyght zyn om God ende ons Naesten te haten?* Dit leert nochtans de Catechismus. Seyt die waerheydt? Hoe sal't waer zijn dat *Christus een Salighmaker is vande werelt ja van alle menschen?* Hoe sal hy weder ghevonden ende te recht ghebracht hebben, 'tghene was verlooren? Namentlijck (soo men nu leert) de goetheyt der menschelijcker naturen?

b

Men sal my moghelijck antwoorden, dat wij in sulcker voeghen saligh gemaect zijn, dat de quade gheneyghtheydt tot God ende den Naesten te haten, ons om Christi voldoenings wille niet en werdt toegherekent, maer gheacht wert of sulcx in ons niet meer en ware, hoe wel dat die nochtans in ons blijft. Maer dat de antwoorde niet oprecht en is, blijkt aen twee hoofdsaken behalven meer andere. Want voor eerst soude dan Christus Jesus daer inne wesen een salighmaker ende geneser, niet van alle menschen, oock niet vande gantsche menschelijcke nature, maer alleen vande Gheloovighen ende hare nature. Immers hare verlooren ende verdorven nature soude dan noch oock niet ghevonden noch ghenesen zijn. Ghemerckt inde selve (so de Katechismus leert,) noch al blijft de oude verdorven ende quade *genegentheyt, om Godt ende den Naesten te haten.*

c

Ten tweeden soude de salighmakinghe, vindinghe, ende beteringhe des Salighmakers Jesu Christi gheschiedt inde menschelijcke nature, in gheender wijsen so crachtich zijn, als de verdoemenisse, het verlies, ende verderffnisse Adams daer inne geweest soude zijn. Want vraghe ick of dat verderf ende verlies Adams door zijn sonde inde menschelijcke nature gheweest zy, niet volcomelijck ende dat noch waenlijck ende toerekentlijck alleenlijck: of dat het daer was volcomelijck, waerlijck ende (om soo te segghen) wesentlijck: men sal my segghen dat het daer volcomelijck, oock niet waenlijck maer waerlijck inne was. Vraghe ick dan of de salighmakinghe ende beteringhe van 't quade in de menschelijcke nature, door de rechtvaerdigheydt Jesu Christi daer inne is gheworden volcomelijck ende oock waerlijck ende wesentlijck, men sal my antwoorden, neen geensins volcomelijck, ende dat noch maer waenlijck ende toerekentlijck. Salt sich daer niet naecktelijck openbaren dat Adam een mensche, niet in wille zijnde om hem selve, veel min de gantsche menschelijcke nature te

verderven, ende des selfs goetheyt te verliesen, alsulcx door een eenighe sonde gantschelijck, waerlijck, ende wesentlijck heeft vermogen ende volbracht: ende dat daer teghen Jesus Christus, God ende mensche, ghekomen zijnde om de werelt ende alle menschen saligh te maken: ende 't gene dat verlooren was, namentlijck de goetheydt vande menschelijcke nature te vinden, ende het verderf van dien te verbeteren: sulcx met zijn gantsche leven, niet dan doorgaende rechtvaerdigheyt wesende, niet en heeft vermoghen te volbrenghe? Soo doende maectmen Adam machtigher om te verderven, dan Jesum Christum om te genesen: soo dat Adam te recht dan mach ghenaeemt worden een verderver des werelts ende alder menschen inder waerheydt: maer Jesus Christus een Salighmaker des werelts ende alder menschen, niet inder waerheyt maer alleen in een waen ende toerekeninghe. Soude dat oock strecken tot prijs ende grootmakinghe van onsen waren Salighmaker Jesu Christo? Jck en meyne niet datmen dien victorieusen, heerlijcken, ende almoghenden Heylant schandelijcker lachteringhe mach aen doen. Wantmen daer deur de sonde Adams veel grooter, crachtigher, ende overvloedigher maect, dan de ghenade Christi.

d.

Maer hier toe werdt opentlijck neen gheseyt ⁺ by M. Jan Calvijn, ende dat te recht, daer hy commenteert op des Apostels woorden: dat de ghenade in Christo in ^{+Comm. rom. 5.15} meerder overvloedigh is gheweest, aldus dese consequentie: en soude niet qualijck te propoost comen, als men seyt: indien de val Adams gheweest is van soo grooter cracht van soo veele volcx te verderven ende vernielen, dat de gratie Gods veele meer crachts sal hebben om veele saligh te maken. Want dat stuck is geheel seker, dat Jesus Christus al veel machtiger is om de menschen te behouden, dan Adam is om te verderven.

't Welck, oft oock Kalvijn, ja niemant en hadde gheseydt, in sich self soo openbaren waerheydt is, dat niemant soude derren daer teghen segghen, dat Adam machtiger zy om te verderven, dan Christus om te ghenesen. Sulcx volght nochtans nootlijck uyt dese leere des Catechismi, houdende dat nu noch na de verlossinghe in Christo gheschiedt, *alle menschen van natueren gheneyght zyn Gode ende den Naesten te haten*. Daer mede wert opentlijck gheloochent dat Christus Jesus waerlijck (doch wel waenlijck) zijn soude een Salighmaker des werelts ende alder menschen. Oock dat hy ghevonden ende gebetert soude hebben 't gene inde menschelijcke natuere verlooren ende verdorven was, soo men leert. Dit schijnt soo naecktelijck te strijden teghen de Heylighe Schriftuere, teghen de eere Christi ende teghen de klare woorden Kalvini selve. dat icx niet moghelijck en achte den Vaders of Voorstanders van desen Catechismo, den selven hier af wettelijck te verantwoorden.

2.

Op het xxv. verset van't Lxv. Kapittel Jsaie commenterende schrijft Meester Jan ⁺ Kalvijn alsoo: Nadien Christus alle dingen wederomme in zijnen state ende ^{+Calv. Comm. Isa. 65.25} ordeninghe sal restitueren: daeromme beteeckent hy (de

Prophete Jsaias) dat de verwoestinghe die daer nu is inde menschelijcke dinghen wegh ghenomen sal worden inde toecomste Christi. Hier meynt Kalvijn de alghemeyne toecomste Christi ten joncksten daghe int oordeele: of hy meynt metten Chiliasten een toecomste Christi in een duysent Jarich rijc op aerden: of hy meynt een toecomste Christi in elcke Gheloovighe bysonder: of hy meynt de toecomste Christi inden vleesche gheschiedt over 1582. Jaren. Den joncxsten dagh en meynt hy niet, want daer sullen de Bocken ende Schapen van malcanderen gescheyden worden, ende gheen Wolven of Leeuwen meer zijn, dats verde van te samen te weyden. Hy hout d'opinie van't duysent jarighe rijck voor Ketterye. Dus meynt hy de toecomst Christi oock niet. Soo moet hy hier verstaen een vande twee laetste toecomsten Christi. Meynt hyse in een Ghelovige op sich selve alhier, soo moet dan in sodanighen de restitutie gheschiedt zijn. Maer dit mach hy niet met recht meynen, ghemerckt dat maer een bysondere of particuliere restitutie soude zijn in weynigh ghelooovigen: ende niet een alghemeyne ende genarale restitutie van alle de menschelijcke dinghen. Na dien Kalvijn dan self mede hout, dat een verwoestinghe ghekomen is door Adams sonde inde menschelicke nature ende in alle menschelijcke dinghen. Wat anders soude hy hier mogen verstaen wederom in zijnen state ende ordeninghe gherestitueert te sullen worden, dan de alghemeyne menschelijcke nature ende menschelijcke dinghen? die heeft Christus dan weder in zijnen state ende ordeninge gherestitueert. Js dit so: soo en mach oock nu niet meer daer inne ghebleven zijn de verwoeste verderfnisse van gheneychtheyt om Gode ende den Naesten te haten. Of men sal moeten segghen dat Jesus zijn ampt niet oprechtelijck en heeft volbracht, ende mitsdien gheen warachtigh Jesus dat Salighmaker en is.

3.

+ Opte genesinghen vanden Lazarus door aenroeringhe Christi, commenteert Kalvijn alsoo: *Ende ten is gheen wonder, na dien hy (Jesus) onsen vleesch heeft willen aennemen, ten eynde hy ons soude reynigen van alle sonden.* Daer men al seydt, en wert niet uytghenomen. Adams sonde met desselvns verderf ende smette werdt hier onder dan ooc begrepen. Men mach oock niet lochenen, dat Christus heeft wil ghehadt om te volbrenghe, 'tghene daer toe hy onsen vleesch heeft aenghenomen, te weten ons te reynigen van alle sonde, ende mitsdien oock van Adams sonde met desselvns aenkleven, als smette, wonde ende alles. Want God ghewoon ⁺ is de wonde so volcomelijck te ghenesen, *datter oock gheen lyckteecken en meer en blyft.* Soo ^{+Jer. 30.17 33/6.} volcomentlijck ghenas oock Christus na den lichame den Lazarum daer op Kalvinus dit voorscreven seydt. Na dien nu Jesus wille heeft ghehadt om alle onse sonden ende daer onder oock Adams sonde met desselvns aenkleven gantschelijck te ghenesen: soo moetmen belijden sulcx te zijn geschiedt: of men moet Christi almogentheydt, ende volghens dien oock zijn Godtheydt loochenen.

4.

Niemant den Christen name noch maer voerende en sal ontkennen dat Christus ghekomen is als een geestelijcke Medicijn-meester om de zielen te ghenesen. Immers oock Kalvijn selve schrijft sulcx naeckelijck. De selve schrijft mede, dat *gelyck het lichaem, so langhe het d'oorsake der siecten in sich besloten synde, de selve noch voedet, gheensins* ⁺ *ghesont en mach ghenaeemt worden, ofschoon de smerte noch niet en queldt*: alsoo mede de ziele, soo langhe sy noch vol is van sodanigen sieecten der sonden, gheensins en mach ghesont gheacht worden. Dat nu gheneyghtheydt om God ende den Naesten so te haten, dat die belet inden menschen te doen dat God beveelt, te weten dese liefde tot God ende den Naesten te hebben sonde is, ende een sieckte der zielen, en vermach niemant te lochenen vanden Gereformeerden: die sulcke aengheboorne quade ghenegtheydt voor sonde self houden, of men dit al schoon nemmermeer en bewillighde. Dese quade geneyghtheydt of sieckte der zielen, leert de Catechismus, nu noch ghebleven te zijn in alder menschen zielen na de komste ende salvinge metten dierbaren bloede Christi, de ware Medecijnmeester der sielen: soo volgt na dese leere des Katechismi, dat dese Medicus Jesus niet waerachtelijck ghesont ghemaect en heeft, niet alleen de siecke of ghewonde menschelijcke nature niet, maer oock mede niet, de siele van een eenigh mensche op aerden. Eert dan dese Katechismus dien waren Medecijnmeester der sielen al waerdelijck? mach de siele oock ghesont ghenaeemt worden van sonden of quaetheydt, daer inne noch blijft steecken soodanighen wortele *van geneyghtheyt om Gode ende den Naesten te haten*; dat sy nemmermeer mach af laten te sondighen int laten van't ghene haer te doen bevolen is? soude dat een waerachtighe ghenesinghe zijn? waer heeftmen ghelesen dat Jesus yemanden na den lichame maer ten halven heeft ghenesen? nergens. Soude hy ghebenedijdt dan sulcx minder vermogen inder menschen sielen dan in haer lichamen?

⁺Harmonie Mat. 11,4 Calv. Inst. ij.48.

5.

Dat en schrijft bylo Kalvijn niet, maer ⁺ gheheel anders daer hy seydt: *dat alle weldaet by Christum betoont aen den lichamen, heeft hy ghewilt datmen sal trecken opten sielen. Daeromme heeft hy int verlossen der menschen lichamen vande Tyrannye des duyvels betoont, dat de Vader hem hadde gesonden tot een Verlosser, om wech te nemen de gheestelycke Tyrannye dye hy (de Duyvel) exerceerde over de sielen.* Dat zijn Kalvijns woorden. Laet ons nu ondersoecken of dese verlossinghe oock gheschied is door Christum in den zielen.

⁺Harmonie Mat. 12.29.

Gheen Siele over de welcke de Duyvel noch soo tyranniseert overmidts zijn hatelijcke vrucht van gheneychtheyt om Gode ende den naesten te haten, dat hy niet en mach volcomentlijck onderhouden 't ghebodt Christi vande liefde tot Gode ende den Naesten, en is door Christum verlost vande gheestelijcke Tyrannie des Duyvels.

Aller menschen, oock der gelooviger Sielen, syn (soo de Katechismus leert) noch altijd soo gheneyght om Gode ende den Naesten te haten, dat sy 't ghebodt Christi vande

Liefde tot Gode ende den Naesten niet en moghen volcomelijck onderhouden.

So volgt nu nootlijck na de leere deses Catechismi, dat noch gheen ziele (oock der Geloovigen niet) door Christum verlost en is van de Gheestelijcke Tyrannye des Duyvels.

Sulcx moet ontwijfelijck volghen uyt dese voorscreven leeringhe deses Catechismi, ende midtsdien oock mede een van beyden, te weten, dat Jesus niet en is inder waerheyt Jesus, dat is een Salighmaker, oock geen warachtigh Medecijnmeester der zielen, als die noyt een eenighe ziele (veele minder alle) waerlijck saligh ende ghesont en heeft ghemaect. Of wilmen dese blasphemie van Christo Jesu niet segghen, men sal moeten segghen dat de Catechismus onwaerheydt leert daer aen, dat *der menschen nature nu so gheneyght is Gode en den Naesten te haten*, dat niemant, oock de Christgheloovige niet, dit ghebodt Christi vande liefde volcomentlijck mach onderhouden.

6.

+ Hier sal my moghelijck yemandt teghens komen metten Catechismo selve, ende seggen dat ick die calumniere. Ghemerckt het soo verde van daer is, dat de Catechismus Christo de oneere soude willen aen doen, dat de selve ter contrarien opte achthiende Vraghe: *Wie de Middelaer is*, antwoordt aldus: *Onse Heere Iesus Christus, die ons tot een volcomen verlossinghe ende gherechtigheyt gheschoncken is*. Ende seyt voorts opte 19. Vraghe: *Dat sulcx int Paradijs gheopenbaert, door de Patriarchen ende Propheten beloofd, door d'offerhanden voor ghebeeldet, ende ten laetsten door den eenighen gheboornen Sone vervult is*.

⁺*Catechis. Vrage 18*

Dat schijnt nu wel verde (mach hier voorts yemant segghen) van Christo sulcken oneere aen te doen als ghy hier voorstelt. Want daer staet niet simpelijck van een verlossinghe ende rechtvaerdigheydt, maer van een volcomen verlossinghe ende rechtvaerdigheyt. Daer staet oock niet dat die eerst voor een deel sal gheschieden, maer dat die vervult is. Wat vervuldt is en ghebreeckt niet altoos aen. Op dese teghenworp antwoorde ick aldus:

Gheen mensche die wille heeft om yet te doen ende sulcx niet en vermach, overmidts yemandt anderssins machtigh zijnde hem belet zijn wille te volbrenghe, is volkomelijck verlost vande Tyrannye zijns ouden Heeren.

Alle Christ-gheloovighe heeft wille om't ghebodt Christi vande liefde tot Gode ende den Naesten volcomelijck te onderhouden, 'twelck hy nochtans niet en vermach overmidts de aenghebooren natuere, soo de Catechismus leert, van genegentheyt om Gode ende den Naesten te haten, hem sulcx belet te volbrenghe.

Daer uyt blyckt nu dat na de Leere van desen Catechismi gheen Christgheloovigen, volcomelijck verlost is vande tyrannye zijns ouden Heeren.

Daer uyt dan mede volghet dat Jesus Christus gheen volcomen verlosser noch salighmaecker en soude zijn, als die noch noyt yemant waerlijc, maer alleen waenlijc int niet toerekenen, verlost soude hebben vande tyrannye der sonden, onder welke (so de Catechismus mede leert) Adam ons allen niet waerlijck af toerekentlijck, maer waerlijck gebracht ende verbonden soude hebben: sulcx dat hier noch al mede Adam machtiger soude zijn gheweest om alle 'tmenschelijcke gheslacht te verderven ende

onder der sonden tyrannye te brengen ende te houden: dan Christus is om al 'tmenschelijcke gheslacht, ja een eenigh mensche te ghesenen, ende vander sonden Tyrannye, dwang, ende ghebiet te verlossen. Alle 'twelcke opentlijck streckende is tot schandelijcke lachteringhe van onsen Heere Jesu Christo, de ware ende niet ghewaende Heylandt, Salighmaecker, ende Verlosser des Werelts ende alder menschen.

7.

Men mach in de Commentarien Kalvini sien gheschreven te zijn, dat niet qualijck te propoost soude komen op't xv. Verset van dit 5. Capittel totten Romeren dese woorden ⁺ *Indien de val Adams gheweest is van soo grooter cracht van so vele volcx te verderven ende te vernielen: dat de gratie Gods vele meer crachts sal hebben* ^{+rom. 5.15.} *om velen saligh te maken: want dat stuck is gheheel seker, dat Iesum Christum al veel machtiger is om de menschen te behouden, dan Adam is om te verderven.*

Daeromme besluyte ic hier uyt dese woorden Calvini ende uyt de voorgemelde woorden des Apostels Pauli also, alle wat Adam door zijn eenighe sonde ofte val vermoghen heeft, om 'tgantsche menschelijcke gheslacht te verderven ende verdoemen, 't welck zijn meyninge noch voornemen niet en was: dat, ja meer heeft Jesus Christus die een saligmaker des Werelts is, ende om de wereltd saligh te maken is gekomen, oock door syne voorgaende ende volmaeckte gerechtigheydt vermoghen, om 'tgantsche menschelijcke gheslachte saligh te maken.

Adam heeft vermoghen door zijn eenighe Sonde ofte val de verderfnisse ende verdoemenisse te brenghen over alle menschen.

So volgt nootlijck dat oock Christus vermoghen heeft de ghesesinghe ende saligheyt, of (soo d'Apostel seydt) *de salighmakinghe des Levens te brenghen over alle menschen.*

Jmmers Paulus d'Apostel seydt met naeckte woorden dat sulcx gheschiet is, te weten so wel dat de saligheyt door Christum, als de verdoemenisse door Adam ghecomen is, niet over eenighe Gheloovighe of Ongheloovighe, maer over alle menschen. Dit en wil de Catechismus met heuren Gheloovers niet verstaen ghesproken te zijn van een verdoemenisse ons opcomende door navolginghe Adams int gheloove, maer door een alghemeyne straf van Adams kinderen. Soo moet oock de rechtvaerdigmakinghe des levens niet opcomen eenighe door navolginghe Christi int gheloove, maer door een alghemeyne ghenade Godes in Christo over Adams kinderen. Want soo 't eene geschiet, also gheschiet oock het ander, seydt d'Apostel. Js nu des Apostels segghen waerachtigh (wie mach daer aen twijfelen?) so moet onwaerachtigh zijn des Catechismi segghen: dat wy noch altsamen na de rechtvaerdighmaeckinghe des levens door Christum verworven, altijd van natueren gheneyght zijn om Gode ende onsen Naesten te haten: ende

midtsdien nemmermeer soo en gheraken tot de rechtvaerdighmakinghe des levens, dat wy 'tghebodt Christi vande liefde volcomelijck mogen onderhouden. Ende dan droomt oock Calvijn, seggende *dat de gratie veel meer machts heeft om velen saligh te maken, dan de sonde om velen te verdoemen*. Want dan zijnder gheen recht saligh gemaect door Gods genade in Christo, ende zijn dan alle menschen te recht verdoemt door de sonde Adams. Ende dan, te weten als de Catechismus hier recht leert, soude de besluitreden Pauli moeten staen alsoo:

Niet alle wat Adam vermogen heeft door zijn eenige sonde om 'tgantsche menschelijcke gheslacht te verderven, en heeft Christus vermogen door zijn stadighe gherechticheyt om 'tgantsche menschelijcke gheslacht saligh te maken.

Adam heeft vermoghen door zijn eenighe sonde ofte val, de verdoemenisse oft verderf te brenghen over alle menschen niemant uytghenomen.

Soo volght nootlijck dat Christus niet en heeft vermoghen door zijn stadighe gherechticheyt, de ghenesinge ende salighey te brenghen over al het menschelijcke geslacht, maer alleen over weynigh Ghelooovighen. Alsoo dese beslytreden nootlijck volght uyt de leere deses Catechismi, alsoo is sy openbaerlijck teghen de klare woorden Pauli ende teghen de waerheyte selve. Maer willen die den Catechismus voorstaen segghen door Adams eenige zonde sonder yemants navolginge van Adam ende eygen ongelooft de verdoemenisse ghekomen te zijn over allen menschen: sy sullen oock moeten segghen door des eenighen Christi gherechticheydt, die rechtvaerdichmakinge des levens, sonder yemants navolginghe van Christo ende eyghen ghelooft, die rechtvaerdighmakinge des levens gekomen te zijn over alle menschen. Js dit, so is de leere des Catechismi onrecht int segghen, dat wy nu noch van natueren gheneyght zijn Gode ende den Naesten te haten. Maer willen sy hier niet aen, so moeten sy niet alleen teghen Calvijn, maer oock tegen de gantsche schrift Adam machtiger maken om vele te verderven, dan Christum om veele te ghenesen. Dat waer Christum opentlijck ghelastert.

8.

+ Noch schrijft d'Apostel Paulus: *waer de sonde overvloedigh gheweest is, daer is de genade veele overvloedigher gheweest*. Dit is gheschiet, te weten de overvloeyinge ende midtsdien het verderf der sonden in Adam alleen, ende noch inden ghenen die hem tot sondigen navolghden: of inde menschelijcke nature ende midtsdien in alle 't menschelijcke gheslachte. Niet in Adam ende zijnen navolgers alleen, hout de Catechismus met heure Vaderen, maer inde menschlijcke nature, ende midtsdien in alle het menschelijcke geslachte, heeft de sonde ende 'tverderf overvloeyet. +Rom. 5.10.

+ Want seydt de Catechismus (maer nergens de Heilighe Schrift) *de menschelycke nature hadde ghesondight*. +Nota.

+ Wel-aen, laet ons dat so nemen, so moet hier uyt dese leere des Catechismi ende uyt de voorscreven woorden Pauli nootsakelijc werden ghemaect dit beslyt: *VVaer de Sonde overvloedigh is gheweest, daer is de ghenade veele overvloedigher gheweest*, sulcx dat mitsdien de sonde daer voort niet meer mach wesen. Jnde gantsche menschelijcke natuere, ende midtsdien in alle het menschelijcke gheslachte, is de +Vrag. 16.

sonde (segghen die den Catechismus voorstaen) overvloedigh geweest. Soo is oock de ghenade inde menschelijcke nature ende alle menschelijcke geslachte noch overvloedigher gheweest, sulcx dat midtsdien de sonde daer voorts meer niet en mach wesen. Stemmen sy dit toe, so wederspreken sy haer leere inde Catechismo vande nature om Gode ende den Naesten te haten. Wederspreken sy dit: soo wedersprecken sy den Apostel ende sullen dan moeten segghen alsoo:

Niet al waer de sonde is overvloedigh geweest, is oock de ghenade veel meer overvloedigh gheweest.

Inde menschelijcke natuere is de sonde overvloedigh geweest.

Dus is inde menschelijcke nature de ghenade niet overvloedigher gheweest. Wie siet niet dat sulcx segghen valsch is, den Apostel loochent ende de ghenade Christi kleynder maectt ende onmachtigher, dan Adams sonde?

9.a

Eyntljck de Catechismus leert also: *waerom⁺ moet hy een waerachtigh ende oprecht mensche zyn?* Antwoordt: *Om dat de rechtvaerdigheyt Gods vorderde, dat de menschelycke nature die ghesondight hadde, voor de sonde betaelde: ende dat een mensche selve een zondaer zijnde, niet en conde voor anderen betalen. VVaeromme moet hy tsamen een waerachtigh God zyn?* Antwoorde. *Op⁺ dat hy uyt kracht zynder Godheyt den last des Toorn Gods draghen, ende ons de gherechtigheyt ende dat leven verwerven ende weder gheven mochte.* Dat leert alles de Catechismus. ^{+Vrag. 16.} ^{+ Vrag. 17.}

b

Dat de Catechismus hier een onschriftlijcke wijze van spreken ghebruyckt, heb ick voor gheseyt, gemerckten nergens sulcx, of daer sulcx uyt volgt, en leest inde Heylighe Schrift. *Nature is* wat anders dan Adam. Heeft de nature gesondight so en heeft Adam niet gesondight, maer de nature. Waer toe nu sulcx soude strecken, geve ick den vroeden liever te bedencken, dan icx hier voor alle mans oogen soude ontdekken.

c

Maer laet ons hier nemen als of de nature hadde ghesondight, soo de Catechismus leert, soo vallen hier inne te bedencken twee saken, te weten wat natuere het was, die voor de sonde betaelt heeft: ende van 't blijven vande schulde ende straf na de betalinghe.

d

Vraghe ick hier wat nature het was, die voor de zonde soude betalen, te weten de verdorven ende sondighe, of een ander natuere? de Catechismus antwoordt naect

ende claer, dat het de rechtvaerdigheyt Gods vorderde, *dat de menschelycke natuere die ghesondight⁺ hadde, voor de sonde betaelde*, die was na de leere des Catechismi *soo verdorven, dat zy onbequaem is tot eenighen goede*. Oock gantsch verkeert ^{+Vraghe 7. ende 8.} ende vermaledijdt. Daer uyt men moet besluyten 'tgene volgt:

Alle wat verkeert, vermaledijdt ende onbequaem is tot eenighen goede, dat en mach niet betalen voor de sonde, 'twelck goet doen is.

De menschelijcke nature was (so de Catechismus leer) verkeert, vermaledijdt ende onbequaem tot eenighe goede.

So volght dat de menschelijcke nature niet en heeft mogen betalen voor de sonde, 'twelc goet doen is.

e

Heeft dan Christus onse menschelijcke nature die self verkeert, vermaledijdt ende sondigh was, oock onbequaem tot eenigen goede, aenghenomen: so en heeft hy inde sondige ende verkeerde nature niet anders dan sondighen vermogende, de gerechticheydt niet voldoen noch betaelt. Want met sondigen en machmen de gerechticheydt niet voldoen of voor de sonde betalen. Heeft Christus dan ooc een ander suyvere ende heylige, ende niet onse besmette ende sondighe nature aenghenomen (so Menno qualijck heeft geleert) so en heeft niet de menschelijcke nature die gesondight hadde, maer een ander nature voor de sonde betaelt, ende dan seyt de Catechismus hier geen waerheyt.

f

⁺ Het tweede dat hier te bedencken valt, was van 'tblijven vande schult ende straffinghe na de betalinghe. Want gelooft de Catechismus ontwijfelijck dat Christus voor Adams sonde volcomentlijck gheboedt ende zijn schulde voldoen heeft: hoe machmen gheloven dat de rechtvaerdige (swijge barmhertighe God de Vader Jesu Christi) na sulcken volkomen boete ende betalinge noch *so schrickelyc vertoornt, oock over de aengheboren sonde* (dat Adams sonde is soo de Catechismus seydt) ⁺ *dat hy noch ghelijckewel die door een rechtvaerdigh oordeel tydelyck ende eeuwelyck wil straffen?* Ghelooft wederomme de Catechismus dit waerachtigh te wesen, te weten dat God oock de aenghebooren (dat noemt sy Adams) sonde nu noch ghelijckewel na de volcome boete ende betalinge door Christum daer voor ghedaen, *tydelyck ende eeuwelyck wil straffen* (soo de selve Catechismus mede opentlijck seydt:) hoe mach de Catechismus daer beneven geloven dat God rechtvaerdich (ick swijghe versoent ende barmhertigh) is? of ist rechtvaerdicheyt twee boeten ende twee betalingen voor een eenige sonde ende schult te eyschen ende te nemen? Alsoo moet volgen uyt dese leere des Catechismi, so die waerachtigh is, een van beyden, te weten dat Christus de schulde ende sonde Adams niet volcomentlijck en heeft betaelt ende gheboedt: of dat God niet rechtvaerdigh en is. Maer want dit beyde onwaerachtige, valsche ende Godlasterlijcke saken zijn: en mach ick geen van beyden gelooven, maer wel dat de Catechismus hier leert saken die onwaerachtigh ende Godlasterlijck zijn.

⁺Ant. opte Vra. 1.40. 56.79. 86 37.16. Adam als bekeert ende gelovigh.

⁺Nota. Vrag. 20.

g

Seytmen hier, al ist soo dat de verdorven quaetheyt ons noch aengheboren wert na de voldoeninge Christi ende noch in ons blijft, so en wort die ons Geloovigen niet toegherekent, maer ons om Christi voldoeninge willen quijte geschouden: men en mach daer mede geensins voldoen: want dan en heeft noch de menschelijcke nature in Christo (laet my schoon dese wijs van spreken voor goet laten door gaen) voor de sonde Adams niet vokomentlijck geboet ende betaelt door de menschelijcke nature. Gemerckt dan noch in allen anderen niet geloovigh zijnde de schulde, gelijk als of daer niet voor geboet ende voldaan ware, toegerekent wort. Jmmers de straf selve, te weten de aengheerfde quaedtheyt ende verkeertheyt die tot alle goet onbequaem is, ja om Gode te haten geneycht is, blijft noch na 'tsegghen vande Catechismo niet alleen inden ongeloovigen, maer ooc inden gheloovighen, ja herboornen al dit leven lang selve. Machmen hier oock eenighe volcomen boete ende betalinghe in mercken? vrylijck neen. Oock gheensins na 'toordeel Calvini selve. Want die seyt wel uytdruckelijck: *Ist dat God noch strafeycht over de⁺ sonde, so en heeft ons Christus niet altoos gebaet.* Dese blijvende straf na de voldoeninghe, boete ende betalinghe ^{+Inst. ix.69} Christi voor Adams sonde, ja voor alder werelt sonde, leert de Catechismus opentlijck, daer hy seyt, *dat God hem (noch) schrickelyck vertoornt oock over de aengheboorne sonde, ende dat hy die tydelijck ende eeuwelyck wil straffen.* Soo volght na dese leere des Catechismi ende de woorden Calvini, dat Christus ons niet altoos en heeft ghebaet. Dat heet Christum versaken, verwerpen, ende gantschelijc wech nemen. Daer sietmen nu in desen stucke de Catechismus strijdigh teghen Meester Johan Calvijn, teghen haer selve ende teghen de Godlijcke Schriftuere.

Also volght nu uyt de voorscreven stucken datmen na dese leere des Catechismi (so die warachtigh ware) soude moeten ghelooven ende houden, 8. dat Paulus d'Apostel onwaerheyte gheschreven soude hebben. 1.c. dat Adam machtigher is gheweest om verderven, dan Christus om te ghenesen. 9.f. dat God onrechtvaerdigh 1.a. is, dat Christus 6. niet en is een Salichaker des werelts noch van der 1.b. gheloovige natuer, dat Christus 9.e. een ander nature dan d'onse heeft aengenomen, Jtem dat Christus noyt ziele waerachtelijck heeft ghenesen, 5. noyt ziele van den Duyvels tyrannye verlost heeft 9.g. dat Christus ons niet altoos ghebaet en heeft, 3. ende dat Christus niet en is almachtigh. Alle welke stucken soo nootsakelijck uyt het segghen van dese Catechismo, Calvyn ende andere Gereformeerden moet volghen, als elck vande selve wederschriftelijck valsche en lasterlijck is.

Derde stuck.***Vande boete ende beteringe over de sonde ende 'tverderf Adams, gheschiedt door onsen Heere Iesum Christum voor zynen Geloovighen.*****1.a**

SAlmen recht verstaen wat beteringhe door Christum boete is gheworden: men moet eerst verstaen wat verderf door Adams sonde is gheworden. Dit ⁺ verderf stelt Bullinger inde *uytwisschinghe vanden Beelde Godes, welcke uytwisschinghe hy noemt de Erfsonde, hate tot Gode, onconde Godes, sotheydt, ongherechtigheydt, &c. ende boosheydt, &c.* Ende Calvyn die selve corter beschrijvende, seydt dit te wesen ⁺ soodanighen verdorventheydt onser natueren, dat sy is, niet alleen ydel van alle dat goedt is, maer oock mede so vruchtbaer van alle quaden, (dat sy daer in) niet en mach ledigh wesen. Daer teghen beschrijft Calvijn het beelde Gods daer af Moyses verhaelt, ⁺ *te wesen een oprechtigheydt ende onnoselheydt vande gheheele ziele: in sulcker wyse dat de mensche als in een spiegel representeert, de wysheydt, de rechtvaerdigheydt ende de goedheydt Godes.*

⁺*Deca. iiij. Sermo. x. Fol. 16.9*
⁺*Jnst. ij. 13*
⁺*Comment. Col. 3.10*

b

Na dien nu het Beeldt Godes als wesende een representatie vande wijsheydt, rechtvaerdigheydt ende goetheyt Godes, het platte teghendeel is vander verdorventheydt der naturen ofte het Beelt Adams, 'twelck de Gerefomeerden stellen te zijn sotheydt, onrechtvaerdigheydt, boosheydt ende meer andere quaden, soo ist soo onmoghelijck dat dese quaden stadelijck blyven soudende ziele, daer inne het beelde Godes komt met zijne goetheydt: alst onmoghelijck is dat de lucht stadelyck duyster soude blyven inde welcke de Sonne met hare klaerheydt comt Dese meyninghe drucken oock klaerlijcken uyt dese eyghen woorden Calvin: *Te ⁺ vergheefs roemtmen de kennisse ende 'tgheloove Iesu Christi indien het nieuwe leven daer mede niet en is versaemt.* ⁺*Comment. 1. Ioan. 3.6*
VWant alsoo waer Christus regneert, en is hy gheensins ledigh: maer hy toont opentlyc de macht ende cracht sijns Gheests. Nu ist gheseyt dat sijn eygentlyck werck is de sonde te verjaghen, min noch meer, dan de Sonne doet verdwynen de duysternissen door sijn claerheydt. Ende werden wy hier wederomme gheleert, hoe levendigh ende hoe vol werckelycke cracht is, die kennisse van Iesu Christo, ghemerckt sy ons transformeert ofte verschept in sijnen beelde.

c

Wt dese woorden Kalvini te samen ghevoeght mette woorden des Katechismi datmen 'tgebodt Christi vande liefde niet volcomentlyck mach onderhouden, overmidts wy van naturen gheneyght zijn Gode ende den Naesten te haten, moetmen vastelyck beslyuten 'tgene volght:

Waer Christus regneert daer verdrijft hy de sonde, gelijk de sonne door haer claerheyte de duysternisse verdrijft, dat is gantschelijck.

In geen mensche op aerden en wert de sonde gantschelijc verdreven, gemerckt die daer inne blyft int niet volbrengen van 't gebodt der liefden.

So volghet na dese leeringhen Kalvini ende des Katechismi, dat Christus in gheen mensche op aerden en regneert.

Is dit waer, soo en heeft Christus gheen geestelijck rijck op aerden noch kercke. Soo en is der gereformeerden kercke oock gheen kercke Christi, maer niet dan een valsche Kercke, dats een, men moet daer en boven uyt het gheen voorscreven staet noch besluyten alsoo:

Geen mensche inden welcken hier noch al 't leven deur blijft de vrucht van t oude beelddes sondighen Adams, en wert hier heel vernieut inden Beelde Christi: in alle menschen blijft hier noch al 't leven door de gheneyghtheydt om Gode ende den Naesten te haten, 'twelck is een vrucht vant oude beelddes sondighen Adams.

Soo moet volghen dat gheen mensche ter werelt hier heel vernieut inden beelde Christi.

Seytmen hier op dat dese vernieuwinghe in allen Christgeloovighen geschiet voor een deel, ende niet int geheel, ende dat sulckx genoegh is, overmidts God uyt ghenaden dat aenneemt, ende den Gelovigen in Christo toerekent voor vol ende geheel, ick sal daer op antwoorden alsoo:

d

Alle die daer leeren dat Adam, hoe wel buyten zijn wil ende voornemen, hem selve met alle het menschelijcke gheslachte, soo gantschelyck ende volcomelyck heeft verdorven door syn sonde, dat Christus, in wille ende voornemen zijnde om alle 't menschelijcke geslachte gantschelijck ende volcomelijck te genesen, niet een eenighe mensche heeft gantschelijck ende volcomentlijck genesen, door zijn gerechtigheyt, moet oock segghen dat Adam machtigher is geweest om te verderven, dan Christus om genesen.

De Catechismus ende Calvijn leeren dat Adam alle 'tmenschelijcken gheslachte, niet een mensche uytghenomen, gantschelijck ende volcomelijck heeft verdorven, ende dat Christus niet een eenigen mensche gantschelijck ende volcomelijck heeft genesen.

So moeten de Catechismus ende Calvijn oock segghen dat Adam machtiger is gheweest om te verderven, dan Christus om te ghenesen. Maer hier teghen seydt Kalvijn selve wel plat uyt, *dat Iesus Christus al veel machtiger is om te behouden, dan Adam om te verderven*. Alsoo is hier Kalvyn teghen Calvijn, de Katechismus met Kalvijn tegen Kalvijn, ende dese beyde tegen den gantschen sinne vande Heylighe Schriftuere twistigh ende strijdigh.

2.

Besa sprekende vander Gheloovigen veranderinge als sy door 'tgheloove Christum hen selven toe-eygenen, schrijft dat wy *door⁺ de wedergheboorte worden gantschelyc nieuwe menschen, soo veele de qualiteyten aengaet*. Dese veranderinghe seydt hy ^{+Conf. Fi. cap. 4, dist 13.} (strackx daer voor) *te gheschieden, niet in een ydele ende vergheefsche wane of verbeeldinghe, maer metter daedt ende gheheel krachtelyck*. Met de name qualiteyten verstaet hy de sondelijckheydt ende deuchdelijckheydt, ende niet de substantie ofte het wesen des menschen. Wt welck segghen Besa ick besluyt 't gene ende also als volgt.

Alle 'tghene waer door de sondighe gheloovighe mensche na zijne sondighe qualiteyt gantschelijck werdt een nieu mensche: dat en laet niet altoos oudts oft sonderlijcx over blyven in sulcken vernieuden mensche.

Door de wedergheboorte worden de sondighe gelovige menschen gantschelijck nieuwe menschen.

So volgt vastelijck dat de wedergeboorte niet sondelijckx en laet blyven in sulcken vernieuden mensche. Hier uyt volgt voorts ditte:

Niet altoos van alle dat sondelijck is en blijft over inden mensche die door de wedergheboorte gantschelijck is vernieut.

De geneychtheyt om Gode ende den Naesten te haten is sondelijck.

Dus en blijft de gheneyghtheydt om Gode ende den Naesten te haten in geen mensche die door de wedergheboorte gantschelijck is vernieut.

Maer hier teghen leert de Katechismus dat in allen menschen, niemandt uytghenomen, noch altijdt blijft de sondelijcke gheneychtheydt om Gode ende den Naesten te haten: soo volgt uyt des Katechismi ende Bese leere voorschreven, datter niet een menschen door de wedergheboorte gantschelijck ende warachtelijck is vernieut: also dat hen luyder veranderinghe ofte vernieuwinghe gheschiet niet metter daet ende geheel crachtelijck, maer alleen in een vergheefsche wane ofte verbeeldinge.

3.

Besa stelt der voorschreven plaetsen drie deelen vande wedergheboorte, namentlijck, *de doot der sonden, de begravinge der sonden, ende de verrysenisse des nieuwen*

menschen. De doot der sonden noemt hy daer de doot des aenghebornen smettings die de oude mensche wert ghenoomt. Van dese doot schrijft Calvyn opten woorden Pauli: wie doot is, die is gherechtvaardicht van de sonde, 'tghene hier na volght: Dit is een bewysreden ghenomen uyt de eyghenschap ende het ghevolgh vande doot. Want na dien de doot te niete doet alle de werckingen des levens, soo moet volghen dat wy, die de sonde doot syn, oock aflaten van te doen, de werckingen, die de sonde dede, als die noch leefde.

Dat schrijft Kalvijn, ende dat acht ick dat toestemmen sullen, als wel ende waerachtelijck gheseyt zijnde, alle die onderscheyt connen maken tusschen doot zijn ende sieck zijn. Want dese al is hy swack, mach noch eten, drincken, begheeren, willen, ja oock spreken, 'twelck wercken zijn eens levendighen menschen: maer een doode en mach sulcx geen van allen, noch niet altoos anders wercken of doen. Laet ons dit nu voegen op dese onse sake.

Het eerste deel vande wedergeboorte steldt Besa te wesen de doot vande aenghebooren (soo noemt hy't) verderfennisse ofte smette, 'twelck is d'oude mensch: welke oude mensche, so langhe hy leeft, geneycht is om Gode ende den Naesten te haten, in sulcker voeghen, dat die oock altijdt den mensche belet Gode te ghehoorsamen in sijnen ghebode van de liefde. Daer uyt besluyt ick als volght: Wie doot is en mach niet altoos meer doen vande wercken die hy dede als hy leefde. Dit schrijft oock Kalvijn selve.

D'oude mensche is inden herboren mensche doot. Dus en mach d'oude doode mensche door zijn ghestorven geneychtheydt om Gode ende den Naesten te haten, niet meer doen 'tghene hy dede als hy leefde, te weten den mensche te beletten dat hy Gode ende synen Naesten lief hebbe. Dats een.

Mach dit niet meer doen de ghestorven oude mensche, veel minder sal't mogen doen de begraven oude mensche. Ghemerckt de begravenisse, soo Bela daer wel seydt, is een volherdinghe ende voortgang vande doot.

Aengaende nu de verresen mensche, die is (seydt Besa) gantschelijck vernieut, voor so veele aengaet de qualiteyten: wat is dit anders te segghen dan dat de oude aengheboorne (soo hy't noemt) ende sondighe qualiteyten gantsch doot zijn in desen verresen mensche, inden welcken dan niet meer en leeft yet vande oude, maer alleen nieuwe qualiteyten: sulckx dat dese soude moghen segghen metten Apostel, ic leve nu, niet meer ick maer Christus in my, ende soo hy elwaerts seydt: Hoe souden wy die de sonde zijn ghestorven, daer in noch leven? Hy wil segghen 'tis onmogelijck.

Dese meyninghe druckt Besa selve wel klaerlijck uyt op dese plaetse, noemende dese geestelijcke verrijsenisse te wesen het derde effect, werckinghe ofte vrucht van Christo in ons woonende, die ons een nieuwe crachte ingeestet, na dat de verderfennisse onser naturen gedoot is. Dat zijn Bese woorden. Moetmen hier mede niet vastelyc sluyten dat in sodanigen verresen mensche in Christo, inden welcken Christus leeft, de genegentheyt om Gode ende den Naesten te haten doot is? Die besluytreden sal staen alsoo:

In geen mensche daer der naturen verderfnisse doot is, en mach sy yet altoos meer doen, ende mitsdien oock geensins den mensche genegen maken om Gode ende den Naesten te haten.

In alle herboren mensche die geestelijck is verresen ende inde welcken Christus leeft, is de verderfnisse der naturen doot.

So blijkt nu dat in gheen herboren mensche die geestelijck in Christo is verresen ende inden welcken Christus leeft, der naturen verderfnisse yet meer mach doen, ende mitsdien oock gheensins gheneghen mach maken om Gode ende den Naesten te haten.

Wt alle 't welke ick beslyte dat de Katechismus qualyck leert daer aen, dat alle Geloovige al 't leven deur noch gheneghen blijft om Gode ende den Naesten te haten: Of dat Besa hier onwaerheydt leert in sijne beschrijvinge vande wedergeboorte der Christenen, in alle hare drie deelen: of (seydt de Catechismus ende oock Besa beyde int geen voorscreven staet waerheydt) datter niet een herbooren mensche en is nochte en mach wesen ter werelt.

4.

Int voorghemelde Boeck vande bekentenisse des Christelijcken gheloofs schrijft deselve ⁺ Besa oock dese woorden: *Maer want wy door den geloove met Christo vereenigt hem in ghelyft ende in hem gewortelt oock inghegryffelt zyn, inden welcken (Christo) onse nature vander eerster ooghenblyck af dat hy was ontfanghen inden Lichame der Maghet Maria, met een veele volre heylighmakinghe vernieut is gheweest dan sy voormaels was, als sy (te weten onse nature) in Adam was gheschapen &c.* Dat zijn Bese eygen woorden. Laet ons nu sien wat daer nootlijck ende waerachtelijck uyt besloten moet worden, te weten ditte:

⁺Confes. Fid. Cap. iv. dist. x. Fol. 38.

Het quaedt dat niet en is in een nature die minder heyligh is, en mach niet zijn in een nature die meerder heyligh is.

In Adams nature, so die was van Gode gheschapen, die minder heyligh was dan ons nature nu is, sedert dat Christus inden lichame des Maget Maria is ontfanghen geweest, en was niet dat quaedt dat hy geneygt was om Gode of zijnen Naesten te haten.

So volgt nootlijck dat dit quaedt, te weten de gheneygtheyt om Gode ende den naesten te haten, niet en mach zijn in onse nature die (na 'tseggen Bese) veele heyligher is dan Adams gheschapen nature was, als wesende vernieut met een veele volle heylighmakinghe.

Alsoo moet hier mede onwaerheydt leeren, of de Katechismus, of Besa: of Christus heeft min machts ghehad om de nature by Adam verdorven, weder te vernieuwen in volre heyligheydt: dan Adam heeft ghehad om dit te verderven in volle sondelijckheydt.

Maer dat luyt boven alle dinghen lasterlijck van Christo, dat hy ghebenedijdt, die God ende mensch is, niet en soude hebben moghen volbrenghe 't gene hy expresselijck om is ghekomen inden vleesche, namentlijck den verdorven ende ghewonden ja ghestorven goede nature, soo ment nu noemt, te beteren, te ghenesen, ende int goede levendich te maken.

Want dat Christus ghestorven ende een ⁺ Verwinner verresen is tot dien eynde, *op dat alle verderfnisse ghestorven ende begraven, ende wy in een nieu geestelyck ende eeuwigh leven vernieut soudē zyn*, schrijft Besa self naeck ende klaer. Soo blyckt uyt dese woorden Bese oock naeck ende klaer, dat de verderffnisse ghestorven is ende begraven. Wat ghestorven is ende begraven en werckt noch en doet niet meer. Wat niet en werct noch en doet, en werckt noch en doet niet quaedts. Wat niet quaedts en werckt noch en doet, en mach niet quaets veroorsaken. Quaedt ist soo gheneyght te zijn om God ende den naesten te haten dat de mensch het ghebodt Christi vande liefde niet en mach onderhouden: dit en mach de ghestorven begraven verderfnisse inden Gheloovighen (daer de doot ende begravenisse des verderfnisse is) niet veroorsaken. Dus mach de Geloovighe dit ghebodt Christi vander liefden onderhouden. Dit alles lochent de Katechismus, dit alles volgt nootlyck uyt de voorscreven woorden Bese. Ten waer dan dat die hier teghen wilde segghen dat Christus niet en heeft vermogen te volbrengen 'tghene hy toe ghestorven ende als een Verwinner is verresen, namentlyck op dat alle verderfnisse (lieve wat quaet blijft hier buyten ghesloten ende levendigh?) ghestorven ende begraven soude zijn.

Maer dit en mach Besa niet segghen, gemerckt hy plat het teghendeel seyt, te weten: *dat Christus cracht om ons voor Gode te heylighen, ⁺ sonder alle ghelyckenisse te boven gaet de krachten des verderfnissen (der naturen) om ons te besmetten.* ^{+Confes. Fid. Cap. iv. dist. xij.} Js dit waer, soo heeft Christus uytghericht 'tghene daer toe hy is ghekomen, soo is de verderfnisse doot, immers ten minsten inden herborenen, inden welcken de verderfnisse ghestorven is ende begraven. Soo mach de ghestorven verderfnisse in sulcke herboornen dan oock niet meer ghenegentheyt wercken om Gode ende den Naesten te haten, ende het onderhouden van 'tgebodt Christi vande liefde gheensins beletten. Soo leert de Katechismus hier dan menschen leere ende loghen tegen de leere Godes ende de waerheydt.

6.

In dese (nu dick-ghemelde) bekentnisse des gheloofs schrijft Besa oock dat het van noode was, *datter ware een waerachtigh ⁺ mensche inden welcken de ruyne (of vervallinghe) ghebetert synde, het menschelycke geslachte Gode versoent soude werden.* ^{+Confes. Fid. Cap. iij. dist. xj.} Daer stelt Besa voor een middel totte versoeninge van't menschelijcke gheslachte (niet van Jode of Heyden, van Jan of Pieter, maer van't menschelijcke gheslachte) *de beteringhe vande vervallinghe* die door de versoeninge moeste gaen. Dese beteringhe vande vervallinghe is in Christo gheschiet, of sy is niet gheschiet. Seytmen dit laetste, soo zyn wy alle, geloovigen soo wel als onghelovigen, in alle het menschelijcke gheslachte noch onversoent met Gode. Dit machmen niet segghen sonder het bittere lyden ende den smadelijcken doot Christi, ydel, vergheefs, ende gantsch onvruchtbaer te maken. Dit waer blasphemie teghen Christum.

Seytmen dan het eerste, te weten dat de beteringhe vande vervallinghe of verderfnisse in Christo is gheschiedt (datmen wel moet segghen wilmen Christum niet versaken) soo en mach daer geen verderfnisse meer wesen. Wat niet en is en werckt niet quaets, noch en veroorsaect niet quaedts. So moet nu de Catechismus of heure Boumeesters belijden qualijck gheleert te hebben van sulcke vryblijvende vervallinghe of verdorventheyt int menschelijcke geslachte, ten minsten inden herboornen) daer deur wy alle gheneghen souden zijn om Gode ende den Naesten te haten: of sy sullen moeten loochenen dat Godt den menschelijcken gheslachte door Christum versoent is, ende midtsdien Christum metten Joden versaeckende een ander Versoender ende Salighmaker moeten soecken.

7.

Seyt hier yemandt wel waer te zijn dat Christus de verdervinghe ghebeterdt heeft, doch inder toerekeninghe alleenlijck, maer niet waerlijck, soo dat de verdervinghe noch wel blijft, oock inde nature zijnre gheloovighen, maer en wert hem sulcx uyt ghenaden in Christo niet toegherekent: die moet dan mede segghen dat Adam de goetheyt der naturen wel verdorven heeft, doch maer inde toerekeninghe, ende niet waerlijck: of hy sal moeten segghen dat Adam een mensche niet willende de goedtheydt der naturen verderven, sulcx niet waenlijck maer waerlyc heeft vermoghen, ende dat Christus willende de verderfnisse der naturen beteren, sulckx niet waerlyck maer alleen waenlyck heeft vermoghen. Dit luyt lasteryck van Christo, ende is hier voor uyt Besa ende anderen valsch gebleken.

8.

Soude oock yemandt hier willen segghen dat dese verderfnisse onser naturen niet waenlijck maer waerlyck is ghebetert door Christum, doch maer voor een deel ende niet int gheheel, alsoo dat hy de gheneyghtheydt om Gode ende den Naesten te haten noch heeft laten blijven inder naturen, ende dit niet alleen in de algemeyne natuere van alle 't menschelijcke gheslacht: maer oock inde natuere vanden Gheloovighe nu al herbooren zijnde in Christo: desen sal opentlijck teghen spreken ende loochenen niet ick alleen, maer oock Meester Jan Calvijn selve met my tot verscheyden plaetsen, daer van ick hier maer stelle dese eenige, als meer dan ghenoech daer teghen zijnde. Zijn woorden zijn dese: ⁺ *Daeromme werden inde ghene die sich tot Christum hebben bekeert, alle de deelen der naturen, die eerst haer ampt niet en mochten volbrenghe, in haer gheheel gherestitueert.* Hoe mochtment naeckter ende klaerder segghen, dan't by Kalvyn daer wert gheseydt? daermen alle de deelen vande natuere seydt, werdt daer niet de geheele natuere gemeynt? wie verstaet niet dat alle de deelen eens dincx het gheheele ding maeckt? Wil yemant der Ghereformeerden hier inne Calvini teghen spreken, dien sal ick vraghen of Adam alle de deelen, of maer eenighe deelen ende eenighe vande natuere hadde bedorven. Wat gheldet hy

⁺ *Calvinus Comm. in Esaia Capit. 35. verset 5. ende 6.*

sal my antwoorden alle de deelen, ende dat die noch niet ten halven maer gantschelyc by Adam verdorven te zijn gheweest.

Soo gheve ick nu hier allen onpartydigen verstanden te bedencken, wat eere men Jesum den Salighmaecker des Wereldts ende alder menschen aen doet, als men seydt, dat hy maer eenige deelen ende die noch niet volkomelyck en heeft gherestitueert, ende die noch niet in allen menschen, maer alleen in den ghenen die sigh tot Christum hebben bekeert: ende dat daer teghen Adam in allen menschen, oock in die hem niet deur't navolgen der sonden tot hem Adam hebben ghekeert, alle de deelen der natueren bedorven soude hebben volcomelijck. Sulckx leert de Katechismus. Daer teghen is hier Calvyn, ende daer teghen is doorgaens de Heylighe Schrifuere. Ende dese Leere des Catechismi soude noch moeten heten Gods woort? Dats soo verde van daer, dat die met waerheydt in desen blyckt te wesen der menschen onwaerachtigh woort. Dat segghen Calvini machmen stellen alsoo:

Aller menschen nature welcker deelen alle alsoo gheheel zijn gerestitueert dat sy mogen volbrengen haer ampt, die mach Godes gebodt ghelyck volbrenghe, alsoo sulcx haer ampt is.

Aller menschen nature die sich tot Christum hebben bekeert, is in allen deelen soo ghehelijck gherestitueert, dat sy haer ampt gelijk moghen volbrenghe.

Soo blyckt dat de nature aller bekeerden tot Christum soo gheheelijck in allen deelen is gherestitueert: dat sy moghen gheheelijck het gebodt Godes volbrengen. Ende noch moet hier uyt Calvyns woorden beslooten worden alsoo:

Alle nature waer af alle deelen zijn gherestitueert uyt het quade of verderf int goede ende ghesondtheydt, is soo gheheel goet, ende ghesondt, dat daer niet quaets of verderfs meer inne en is.

De nature van alle de ghene die sich tot Christum hebben bekeert, is in alle deelen gherestitueert uyt het quade ende verderf int goede ende ghesondtheydt.

Soo volght hier uyte dat de nature van alle de ghene die sich tot Christum hebben + bekeert, soo gheheel goet ende ghesondt is, datter niet quaets noch verderfs meer inne en is. Js dit waerachtigh, so en mach niet waer zyn het segghen deses Catechismi, houdende dat alle menschen noch gheneyght zijn van natueren om Gode ende heur Naesten te haten, want dat quaet ende verderf is. Soo moeten de Vaders van desen Catechismo bewijzen dat Calvijn in sulck zijn segghen gedooft heeft: of sy moeten segghen dat sigh gheen Gheloovighe tot Christum en heeft bekeert: of sy moeten bekennen dat sy selve hier groflijk ghedooft hebben.

+ Adam is bekeert ende ghelovich gheweest, ergo self in zyn gheheel gherestitueert

9.

De selve Calvyn schrijft noch ter voorscreven plaetsen opte Propheet Esaie van Christo aldus:

VWant buyten hem (Christum) ontbeeren wy alle goede dinghen, of sy zyn in ons sulckx verdorven, datse niet recht moghen ghebruyckt werden: hier van heeft Christus een volkomen ghetuyghenisse ende bewysinge ghegheven, als hy de stomme de sprake, de Blinden 'tgehesichte, ende den Lammen ende

Creupelen haer volle crachten heeft weder ghegheven. Maer 'tghene hy dede aen den lichamen, was maer een betekeninge der dingen, die hy overvloediger ende vele beter bewyst aen onse zielen. Dat zijn Calvijns eyghen woorden. Daer uyt ick sluyte alsoo:

Alle wat Christus inde ghesontmakinghe aen den lichamen der menschen heeft bewesen, dat heeft hy overvloedigher ende vele beter ghedaen aen den menschen zielen.

Inde ghesontmakinghe vander menschen lichamen heeft Christus metter daedt bewesen dat hyse wilde ende mochte, ja oock dat hyse heeft volmaecktelijck ende niet ten halven of maer voor een deel ghenesen.

So blijkt nu dat Christus de zielen overvloedigher dan den lichamen, dats niet ten halven ofte maer voor een deel, maer volmaecktelijck heeft willen, heeft moghen, ja heeft genesen. Js dit waerachtigh, 'twelc niemant en mach loochenen, dan die niet alleen Calvijn int voorschreven zijn wel segghen wil loochenen, maer oock die Christo zijn eere opentlijck wil verminderen: soo is oock onwaerachtigh dese leeringhe des Catechismi datter noch sulcken smettelijcken wortel vande sieckte der zielen altijdt blijft inden Gheloovighen, *dat sy gheneyght zyn om Gode ende den Naesten te haten.*

10.

⁺ Hier by comt noch dat Meester Jan Calvijn elwaerds schrijft met dese woorden:

Maer hy (Christus) roert sonderlingen een plaetse int 35. Capittel van Isaia ende een ander int 61. Capittel van Isaia ende een ander int 61. op dat Sanct Ians Jongheren souden verstaen, dat het ghene de Propheet gheseydt hadde nopende het Rycke Christi, gheschiedt was ende vervult. In d'eerste plaetse is behelst de beschryvinge van 't Rycke Christi onder 't welcke God belooft dat hy sal wesen soo mild ende ghenadigh, dat hy hulpe ende remedie sal doen teghen alle sieckte. Ende en is niet te twyfelden, of hy en spreekt daer van de gheestelycke verlossinghe van alle quaden ende van alle ellendigheyden. Maer Christus heeft door uysterlycke teekenen betoont dat hy was ghekomen als een geestelyck Medecijnmeester om de zielen te ghenesen. Dat zijn Calvijns woorden, daer uyt machmen vastelyck besluuten aldus:

Alle wat door den Propheet Jsaias voorseydte was van't Rijke Christi, daer aen en is niet te twyfelden of het en is door Christum (immers inden Geloovigen) gheschiedt ende vervult.

Ten is niet te twyfelden of de Propheet Jsaias en spreekt in zijn vijf-en-dertighste Capittel vande gheestelijcke verlossinghe van alle quaden ende van alle ellendigheyden.

Soo is oock niet te twyfelden, dese geestelijcke verlossinghe van alle quaden ende van alle ellendigheyden, en was door Christum in den Gheloovighen gheschiedt ende vervult.

Wie door Christum geestelijck is verlost van alle quaden en van alle ellendigheyden, die is oock verlost vande genegentheydt om Gode ende den naesten te haten, als een geestelijck quaedt ende ellendigheydt wesende.

Alle gheloovighen zijn gheestelijck door Christum verlost van alle quaden ende van allen ellendigheyden.

Soo volght dat de Gheloovighen oock verlost zijn gheestelijck vande gheneghentheydt om Gode ende den Naesten te haten. Js dit niet, soo is Christus gheen ware Medecijnmeester der zielen, of is hy datte, soo heeft hy niet ghetrouwelijck zijn bootschap volbracht daer toe hy was ghecomen, namentlijck om de zielen (soo Calvijn wel schrijft) te ghesenen.

Een van beyden moet waer zijn, indien dese Catechismi segghen van die by ghebleven Wortel vander zielen sieckte, te weten, gheneghentheydt om Gode te haten, waerachtigh is. Maer beter ist te houden dat het seggen des Catechismi hier onwaerachtigh is.

11.

Want is volkomen ghesesinghe der crancken een rechte eere des Medecijnmeesters, het qualijck of ten halven ghesenen moet zijn schande wesen. Js de gheneghentheydt om Gode ende den Naesten te haten met een quale ja sieckte der zielen? Leert de Catechismus niet opentlijck dat die noch al 'tleven deur blijft inder Gheloovighen zielen? soo en is dan niet een Gheloovighe volkomentlyck ende gantschelijck ghesenen. Soude dat tot eere van onsen Medecijn-meester der zielen Jesu Christo moghen strecken? Ick weet wel dat de Catechismus sulcke halve of ghestuckelde ghesesinghe Christi inden zielen der Gheloovighen leert, ende sulcke half-ghesesene voor ghesonden acht. Maer dit niet met Calvino, want die daer opentlyck teghen schrijft, daer hy seydt aldus:

Ghelyck het Lichaem niet en mach gesondt⁺ gheseydt worden, soo langhe dat d'oorsaecke ende de materie vande sieckte noch in sigh beslooten synde voedet, of al schoon de pyne noch niet en queldt: also en mach oock de ziele niet ghesondt gheacht worden, so langhe hy noch is vol cranckheyden van sodanighe ghebreken. ^{+Inst. ij. 48.}

Daer spreekt Calvijn vande ghebreecken by den Apostel Rom. 3. verhaelt. Wt dese woorden Calvinus volght vastelijck ditte:

Gheen ziele daer inne noch is quaetheyt of Sonde, ('t welck der Zielen sieckte is) en mach niet recht ghesondt gheseydt worden. Js dan gheen ziele recht ghesondt, soo en heeft Jesus der zielen Medecijnmeester gheen ziele recht ghesenen: soo en is dan oock Jesus gheen recht Medecijnmeester der zielen. Dit volght vast uyt des Catechismi ende Calvyns segghen, ende dit is een openbare lasteringhe Christi, dats derde van te zijn een ware, Evangelische ende ghesonde leere.

12.

Laet ons voorts hooren wat meer vande ghenesinghe der gheloovigher zielen gheleert wert by Meester Jan Calvijn. Die schrijft ⁺ daer af alsoo: *De ziele en wert niet herboren ⁺ als daer eenigh deel in werdt ghebetert, maer als sy gheheel wert vernieut.* Wt ^{+Inst. ij} dit seggen Calvinus ende uyte leere des Catechismi dat in alle menschen, oock ^{+Inst. ij.47} gheloovighen, altijd noch blijft een oude genegentheyt om Godt ende den Naesten te haten, machmen so hier volght vastelijck sluyten.

Gheen ziele en wert herbooren als daer eenigh deel in wert ghebetert, maer als sy geheel wert vernieut.

Alle ziele, oock der Geloovigen, blijft in eenigh deel onghebetert ende onverniet soo lange de mensche hier ter werelt leeft. Daerom en wert gheen ziele, oock der Gelovigen zielen niet herbooren soo langhe de mensche hier ter werelt leeft.

Want alle ziele inde welcke yet quaets oft outs inne blijft, en wert niet herboren in dese werelt.

In alle zielen, ja oock der Gheloovighen, blijft hier ter werelt noch altijd dat quaedt ende sonde van gheneyghtheydt om Gode ende den Naesten te haten. Daer by blijkt nu datter nemmermeer eenighe ziele en wert herboren inde werelt.

Na dien nu volghens des Heeren woorden niemant het rijcke Godes en sal sien dan die herbooren is, ende hier ter werelt niemant en is herbooren: soo moet volghen na de leere deses Catechismi, dat gheen mensch op aerden, gheloovighe noch ongelovighe, het rijcke Godes sien ende saligh worden sal. Daer blijkt nu de Leere deses Catechismi gheen Euangelische leere of blijde bootschappe, maer een treurighe, ende vertwijfelde leere.

13.

Henricus Bullingerus schrijft erghens: ⁺ dat *Iesus ons heeft bevryet, voor soo veele als wy slaven waren.* De Catechismus met heure makers ende gheloovers houden, ^{+Deca. iij. Sermo. 9. fol. 150.v.} dat wy alle gheheelijck ende volcomentlijck, niet ten halven ofte int deel slaven waren vande sonde. So moet ooc nootlijck volgen, dat Iesus (*ten minsten syne gelovigen*) ooc vande slavernie der sonden verlost ofte int deel, maer int geheel ende volcomelijck. Daer dit gheschiedt en blijft geen geneyghtheyt om Gode ende den Naesten te haten, sulcx datmen daer noch altijd een slave blijft der sonden: daer inne datmen niet moghen die volcomentlijck 't ghebodt Christi vande Liefde onderhouden, door ⁺ sulck ghebreck ende niet onderhouden, noch altijd moet sondigen.

^{+Deca. iij. Sermo. 9. Fol. 150.}

14.

De selve Bullinger seydt ter voorschreven plaetse oock aldus: *Want alle sonden heeft hy (Christus) wech ghenomen ende zynen Geloovighen af gereynigt.* Wat waerachtelijck wech ghenomen werdt, dat en is daer na niet meer daer't eerst was. Alle sonden (dats niet dese of die sonde) heeft Christus wech ghenomen uyt zijn

gheloovighen. Soo volght dat in sulcke Gheloovighen daer inne de wechneminghe van alle sonden door Christum waerachtelijck is geschiedt, gheen sonde altoos meer en is. Sonde is daer men uyt gheneyghtheydt om Gode ende den Naesten te haten, Gode ende den Naesten niet lief en heeft na den bevele Christi.

Soo volght dat dese sonde oock in eenighe Gheloovighen Christi sulcx is wech ghenomen, dat die daer niet meer en is. Js dit waer, soo is dese leeringhe des Catechismi niet waer.

15.

Daer mede leestmen by den selven Bullinger ⁺ dit gheschreven te zijn. Daer door heeft hyse *ghegeven de aldervryste gave des geests, soo dat de kinderen Godes vrywilligh ende van selfs sich onderwerpen de Goddelycke wille ende doen dat de Heere wil.* ^{+Deca. iij. Sermo.9.}

Hier uyt volght nootsaeckelijck al ditte: Wie het ghene doet dat de Heere wil, die en sondighet niet. De kinderen Godes doen dat de Heere wil: dus volght dat de kinderen Godes niet en sondigen. Daer teghen leert dese Catechismus dat alle Geloovigen noch al 'tlevē door sondighen, overmidts sy niet volcomelijc en onderhouden ende doen 'tgeen dat de Heere wil in dat ghebodt vande liefde. Dus strijdet de Catechismus daer inne opentlijck tegen Bullingerum.

16.a.

Wy en zijn niet alleen door Christum wederomme ⁺ ghesteldt in onse gheheel: maer wy hebben oock meer ontfanghen door de ghenade uyten tweeden Adam, dan wy in den eersten (Adam) door de nature hadden verlooren. Dat schrijft Theodore ^{+Respons ad defe. Castellio. fo. 85. &c.} Besa.

Wilmen dit niet lijden gheschiedt te zijn in de gantsche menschelijcke nature, ende mitsdien den eersten Adam machtigher om verderven, dan den tweeden (Christum Jesum) om ghenesen maken: men sal't my ten minsten moeten toelaten gheschiedt te zijn in eenighe recht-gheloovighe kinderen Godes. Js dan henluyder nature weder in haer gheheel gherestitueert: hoe mach eenighe sieckte, verderf of quade gheneyghtheydt om Gode ende den Naesten te haten in haer natuere zijn ghebleven? Want dese quade nature en was niet in Adam voor zijnen valle. Js dit in niemanden gheschiedt, hoe zal Besa hier moghen waerheydt schrijven? maer schrijft hy hier waerheydt, hoe mach de Catechismus plat anders leerende, waerheydt daer aen leeren?

b

Hebben wy dan oock meer ontfanghen door de ghenade vanden tweeden Adam, dan wy inden eersten door de nature hadden verlooren: soo moeten wy (laet dit noch maer ghenomen worden van de Kinderen Godes) ten minsten oock dat in ons hebben, dat Adam in sich hadde.

Adam hadde macht om 'tghebodt Godes volkomentlijck te onderhouden, ende niet te sondighen. Soo moeten wy nu oock (ten minsten de kinderen Godes) macht hebben in Christo om 'tghebodt Godes volcomelijc te onderhouden ende niet te sondigen. Hebben wy oock meer dan Adam eerst hadde uyten ghenade vanden tweede Adam ontfangen: soo moeten wy immers ten minsten oock soo veel hebben als Adam eerst hadde. Adam hadde eerst volcomen ghesontheyt ende ware onnoselheyt: so moeten nu ooc (ten minsten eenige kinderen Godes) hebben volcomen gesont-

heyte ende ware onnosselheydt. Want sy dat hebbende, noch niet meer en hebben dan Adam en hadde. Hebben dan eenighe kinderen Godes volcomen ghesontheit, soo en mach in henluyden oock gheensins wesen de dootlijcke sieckte van sulcke gheneghentheydt om Gode ende den Naesten te haten: dat sy nemmermeer 'tgebodt vande liefde volcomentlijck volbrenghe moghen, ende midtsdien noch altijd sondighen moeten. Hier is de Catechismus al mede soo plat tegen Besam, dat of d'een of d'ander moet onwaerheit leeren.

17

De voorscreven quade gheneghentheyte om Gode ende den Naesten te haten, stelt de Catechismus inde natuere, de welcke daer maect (soo die seyt) dat niemant en mach volcomelijck 'tgebodt Christi vander liefde Godes onderhouden. Nu schrijft Calvijn op den Apostels woorden Col. 3.10. *Aenghedaen hebbende den nieuwen (mensch) die daer is vernieut inde kennisse Godes na 't beelde des gheens die hem heeft gheschapen*: 'tgene hier ⁺ na volght: *De nieuwe mensche is de ghene die daer is herschapen, in onderdanigheyt des rechtvaerdigheyt door den Gheest Christi, of het is de nature die gheheelyck is vernieut door denselve gheest*. Dat zijn Calvijns woorden, daer uyt beslydt ick 'tghene volght:

Alle mensche die herschapen is door Christi Gheest in onderdanigheyt des rechtvaerdigheyt, en is niet meer onrechtvaerdigh int niet onderhouden der gheboden Christi vande liefde.

Alle nieuwe mensche is sulckx door Christi Gheest herschapen, soo Kalvijn selve leert.

Soo volght dat alle nieuwe mensche niet meer onrechtvaerdigh is int niet onderhouden der gheboden Christi vande liefde.

Js dit waer, oock des Apostels woorden dat die uyt Gode is ghebooren niet en sondigh ⁺ nochte en mach sondighen: soo moet onwaerachtigh wesen 'tghene de Catechismus in haren ingang leert opte vijfde Vraghe. Ten anderen beslyte ick hier uyt Calvijns voorschreven woorden ditte: ^{+ I. Ioan. 3.9.}

Alle nature die door Christi Geest ghehelijck is vernieut, is gantsch vry ende gereynigt van alle 'toudede quaedt dat in haer was, ende voorneemlijck vande geneygtheydt om Gode ende den naesten te haten.

Alle natuere des nieuwen menschen is sulcx gheheelijck door den geest Christi vernieut als voorscreven staet, na 'tsegghen Meester Johans Kalvini.

Daer uyt beslyt ick dat alle nature des nieuwen menschen gantsch vry ende ghereynigt is van alle 'toudede quaedt dat in haer was, ende voorneemlijck vande gheneygtheydt om Gode ende den Naesten te haten.

Ende hier uyt moet volghen een van beyden. Te weten datter gheen mensche ter wereldt is, inden welcken de voorschreven vernieuwinghe des inwendighen mensche door den Gheest Christi is gheschiedt, soo datter ter Wereldt niet een nieu mensche en is. Of zijnder soodanighe (welck niemant en sal derren loochenen) soo moet volghen dat dese leeringhe des Katechismi, van dat alle mensche noch altijd gheneyght is (door den inblyvenden aert des ouden mensches) om Gode ende den

Naesten te haten, openbaer valsch is ende onwaerachtigh, als strijdende niet alleen teghen Kalvyns leere, maer teghen de gantsche *Heilige* Schrifture.

Cort Besluyt van't derde stuck.

ALsoo is hier int ondersoecken van dit derde stuck mede ghebleken soo uyte woorden des Katechismi, als uyt Kalvijns, Besa, ende Bullingers eyghen woorden, oock uyte Heylige Schrift selve: dat de Vaders ende Voorstanders van dese Katechismo sullen moeten bekennen in dese antwoorde opte vijfde vraghe groflijk ghedooldt te zijn: of sy sullen moeten segghen dat Christus in genen mensche hier en regneert, dat het Beelde Christi in gheen mensche heel is vernieut, dat Godt door Christum den menschelijcken gheslachte niet en is versoent: dat Adam machtigher is om verderven dan Christus om ghesesen, ende dat Christus niet en heeft moghen volbrengen 'tghene hy ons is ghekomen in den vleesche.

Of sy sullen moeten bekennen ('twelck doch hier voor oock is bewesen) dat de gheneghentheydt om Gode ende den Naesten te haten, niet en blijft inden mensche, die gants vernieut is door de wedergheboorte, oock dat de natuere der bekeerden tot Christum niet quaedts meer in haer en heeft, maer geheel goet is, ende datter kinderen Gods zijn die niet en sondighen.

Derde stuck.***Van't wel bidden 'twelck behoeft vast betrouwen van vercrijghen.*****1**

OPte 117. Vraghe houdende: *VWat behoort tot sulck een ghebedt dat God aenghenaem zy ende van hem verhoort werde*, is het derde stuck vande antwoorde 'tgene hier na volgt: *Ten derden dat wy desen vasten gront hebben, dat hy ons ghebedt, niet teghenstaende dat wy sulckx onweerdigh zyn, om des Heeren Christi willen sekerlyck wil verhooren ghelyck hy ons belooft heeft.*

⁺ Jtem opte 120. werdt gheantwoort onder anderen oock ditte: *Namentlyck dat God onse Vader door Christum gheworden is, ende dat hy ons veel weyniger af slaen sal het ghene dat wy hem met rechten gheloove bidden, dan onse Vaderen ons aertsche dinghen ontseggen.* Ende opte Vraghe achter 'tVader ons, wat ⁺ verstaet ghy by dat woordt Amen: houdt de antwoorde ditte: *Dat is het zy also. VVaer door ick betuyghe dat ick in myn herte door den Heilighen Geest versekert ben, dat my de Hemelsche Vader om Christus willen verhoort heeft.* Hier in stemt met dese Catechismo over een ⁺ Meester Jan Calvijn, commenterende op d'Apostel Sanct Jacobs woorden alsoo: *Hy (d'Apostel) wil dan dat wy sulcx sullen versekert zyn van 'tghene Godt ons eenmael heeft belooft: dat wy't niet wederomme in een twijfele trecken, of wy verhoort sullen zyn dan niet.* Oock mede noch een weynigh daer na ⁺ schrijft hy alsoo: *Daeromme so laet ons houden dat beginsele: dat de Heere onse gebeden niet anders en verhoort, dan als wy ghewisse versekertheyt hebben, dat hy ons sal verhooren.* Ende elwaerts: *VWat ghebedt soude doch dit zyn? O Heere, ick twyfele of ghy my sult willen verhoren, &c.* Volght: *Daeromme moetmen beyden handen vast houden dese sekerheyt van het begeerde te verwerven, dewelcke ons de Heere met zyn stemme beveelt, ende alle Heylighen met haer exempelen leeren, ist dat wy niet te vergheefs en willen bidden. VWant dat ghebedt is Gode aengenaem, dat uyt sulcken vermetelheyt (op dat icx soo segghe) des gheloofs wert gebooren, ende op een onvertsaechde sekerheyt des hoops is ghegrondet.* Dat zijn Calvijns woorden.

2. Van't bidden met twyfele.

Alle 'tghene hier voor, 'tzy by den Catechismum, als by Calvinum staet beschreven van't wel bidden, dat het nootsakelijck behoeft vast betrouwen van verwerven, houde ick met henluyden voor waerachtigh: als gegront zijnde op ende gantschelijck over een stemmende mette Godlijcke Schriftuere, die ick in allen gheloove ontwijfelijck. Daer uyt dan oock nootlijck volght dat het qualijck bidden moet zyn, daer men bidt met twijfele. Seker na dien ons bidden alleenlijck siet op de milde ghenade Gods, die niemant en mach verdienen, soo en achte icx niet qualijck gheseyt van Calvijn, dat de twijfelachtigheyden aen de genade Gods zijn vol blasphemien: dat hy beveysdelijck biddet, die de ⁺ beloften niet en ghelooft: dat de (twijfelachtighen) onwaerdigh zijn yet te verwerven: dat der Papisten leere valsch is, dat sy seggen ⁺ cal. Com. 1. Ioan. 5.16.

datmen moet bidden met twijfele ende met een onseeckere wane van 'tgene daer af sal worden: dat God wonderlijck wert getercht door ons mistrouwen, als wy van hem begheeren ⁺ een ghenade, die wy niet van hem en verwachten. Jmmers Besa seyt wel klaerlijcken, *dat het ghebedt sonder ghelove ⁺ niet anders en is dan sonde.* Dit ^{+Inst. xv.8.} alles houde ick mede met henluyden voor sulcx, want dat alles tuyght de Heilighe ^{+Conf. Fid. Cap. iij. Art. 16.} Schrift.

3.

Daer sietmen nu uyt den Catechismo selve, oock uyt Calvijn ende Besa, dat het wel bidden moet gheschieden met vast betrouwen van 't ghebedene te verkrijghen: ende dat het ghebedt met twijfele quaedt is, een terginge Godes, ende sonde. Laet ons nu sien wat de Catechismus leert bidden, ende hoe de ghene die de leere des Catechismi ghelooven nootsakelijck moeten bidden, soo langhe haer gheloof sodanigh is, daer uyt dan ontwijfelijc sal blijcken dat sy niet alleen sonder vast betrouwen, bidden dat sy twijflijk bidden: maer dat sy soo gantsch ongelovigh bidden, dat sy self onmogelijck houden om verkregen te worden, 't ghene sy om bidden aen den Heere.

4.

Inde antwoorde opte 124. vrage des Catechismi, ⁺ leestmen ditte: *Vwen wille geschiede opter aerden als inden Hemele. Dat is: Gheeft dat wy ende alle menschen onsen ^{+Catechis. Vrag. 124} eyghenen wille versaken ende uwen wille, die alleen goet is, sonder eenigh teghen-spreecken ghehoorsaem zyn, op dat alsoo een yeghelyck sijn Ampt ende beroepinghe soo ghewillighlyck ende ghetrouwelyck mach bedienen ende uytvoeren, als de Enghelen in den Hemel doen.* Dat seydt de Catechismus.

5.

+ Nu en mach niemant loochenen Godes wille te zijn, dat wy sullen onderhouden 't gene hy ende Christus ghebedt, want daer toe ghebedt hy ons sulcx. Het is oock Godes wille dat wy 't gene hy ons ghebedt, soo als hy dat ghebiet ende niet anders, sullen onderhouden. + dat is, het is zijn wille dat wy zijn gebodt sullen onderhouden niet voor een deel of ten halven, maer gheheelijck ende volcomelijck. Vrage ick hier den Catechismo ofte der selver voorstanders, of eenigh mensche hoe gheloovigh hy zy in Christi (niet zijn eygen) cracht, het ghebodt der liefden van Gode ende Christo ons gheboden, oock na den wille Godes die alleen goet is, dat is volcomelijck ende sonder wedersprecken van gheneyghtheyt om God ende den Naesten te haten, mach onderhouden: wat sal hy my antwoorden? Neen. Nochtans leert de Catechismus op dit ghebedt van uwen wille geschiede, alle sulcx als voorscreven staet bidden, namentlijck dat wy so wel bidden om te mogen volcomenlijck onderhouden dit ghebodt vander liefden, als alle andere zijne gheboden, die ontwijfelijcken Godes wille zijn dat inden Gheloovighen sullen gheschieden. Die haer leert hier inne ghelooven, die bidden dan ooc in dit ghebedt dat sy 'tghebodt Godes ende + Christi van Gode ende den Naesten lief te hebben, na Godes wille dat is gheheel ende volcomelijck moghen houden. Hebben dese bidders in dit bidden den vasten grondt dat God heur ghebedt om Christi willen sekerlijck + sal hooren? gheen ding minder. Bidden sy dit opter Catholijcken wijze twijfelachtigh? Neen mede niet. Want niemand en twijfelt aen 'tghene hy onmogelijck acht. Nu houden dese bidders na de leere des Catechismi, het verkrijgen van dat gebedt voor onmogelijck, dats wat erger ende meerder dan twijfelijc bidden uyt mistrouwen. Want die't voor onmogelijck hout 't gene God belooft te gheven, die logenstrafft den waerachtigen Belover Gode in zijne beloften. Want die belooft ons te gheven, *dat hy ons herte + sal besnyden, soo dat wy hem sullen lief hebben uyt alle onse herten ende met alle onse sielen.* +Deu. 30.6 Dits mede zijn ghebodt, dit is mede zijn wil dat gheschiede in ons, niet ten halven maer volcomelijck. Om dit gheschieden van zijnen wille bidtmen in desen gebede: + 't welck een ghebedt is na Christi wille opte beloften Godes, dat *soo wy bidden na sijnen wille, dat hy ons sal verhooren.* Nu en moghen gheen der Gheloovers deses Catechismi + ghelooven dat het moghelijck is om verkrijgen 't gene sy om bidden. Js nu het twijfelijc bidden sonde en vol blasphemien: wat sal dit onghelovigh bidden zijn, daer de bidder Gode bidt om saken die hy seyt onmogelijck te zijn om werden?

6.

+ De Catechismus seyt *dat de biddende, uwen wille gheschiede, Gode bidden om ghehoorsaemheyt sonder alle wederspreken: op dat also een yeghelyck sijn ampt ende beroepinghe soo ghewillighlyck ende getrouwelyc mach bedienen ende uyt voeren, als de Engelen inden Hemele doen.* Ick meyne immers dat alder Gheloovighen ampt is ende beroepinghe zijns Soons + evenbeelt gelijk te worden tot +

+a Rom. 8.26.

+b 1. Pet. 1.2.

ghehoorsaemheydt, dats tot ⁺ onderhoudinghe alle zijnre gheboden, ende ⁺ heyligh ende onbevleekt te zijn voor sijnen ooghen inde liefde. Want sulckx ende dierghelijcken meer ghetuyght openbaerlijck de Goddelijcke Schriftuere. De Engelen (van de goeden wert hier ghesproken) bedienen ghewillighlijck, ghetrouwelijck ende volcomentlijck sonder eenigh ghebreck heur ampt. So bidden dan oock dese Gelovers vande Catechismo om volcomen ende Engelsche ghehoorsaemheydt Godes. Dese loochent de Catechismus moghelijck te zijn om verkrijghen. Soo houden oock sulcke Bidders onmoghelijck om verkrijghen, 'tgene sy hier om bidden. Dats dan oock niet twijfelijck, maer gantsch sonder gheloove, niet inder waerheyte, maer inde loghen gebeden. Terchtmen soo doende den milden geveer alre goede gaven niet?

⁺c ende 26 18.

⁺d Eph. 14.

7.

Onder meer anderen leert de Catechismus ⁺ oock bidden alsoo: *ende dat wy niet meer in onse sonden, maer hy in ons ende wy in hem leven.*

⁺Cat. f.38.

Dit is gheschiet inden ghenen die daer sprack, ick leve, niet ick nu, maer Christus ⁺ leeft in my. Dit leven Christi inden gelovighen, seydt Calvijn neven meer anders) te wesen, als hy ons regneert door zijnen Heylighen ⁺ Geest ende alle onse werckingen beledet. Dit leven Christi is in niemanden dan die eerst self gestorven zijn ende heur vleesch ⁺ ghecruyst hebben, soo Paulus daer ooc seydt van hem selve, dat hy met Christo was ghecruyst, ende daer na oock, dat die Christi syn, ⁺ haer vleesch met synen lusten ende begeerten ghecruyst hebben: twelck is (soo Marlorat seydt) dat de oude mensche met zijne vruchten is in haer ghedoot ende begraven. Wat doot is ende begraven en leeft niet meer. Wat niet en leeft, dat en doet niet altoos meer, ende wat niet en doet, dat en doet niet quaedts, noch en Sondight niet meer. Soo leert dan de Catechismus hier bidden om niet meer te sondighen. Die en sondight niet die daer laet het verboden quaedt ende doet het gheboden goet. Daer d'oude mensche doot is ende begraven, daer en leeftmen niet meer in onse sonden, maer Christus leeft daer met zijn gerechtighydt ende de Gheloovighe in hem. Hier wort dan Gods ghebodt volcomentlijc in Christo volbracht. Hierom leert de Catechismus bidden. Dit seydt de Catechismus dat in niemanden en mach worden. Soo leert dan de Catechismus haer Gheloovers niet alleen twijfelijck, maer onghelooovich bidden, dat is, hy leert bidden om te verkrijghen dingen die hy seydt dat niemant en mach vergen. Soude dat oock niet wel zijn een bidden met sulck mistrouwen, datmen van Gode begheeren een ghenade die men van hem niet en verwacht? dat noemt Calvijn gheen bidden maer een wonderlijck tergen Godes.

⁺Ga. 2.20.

⁺Comment. Ga. 2.20.

⁺Ga. 2.18.

⁺Ga. 5.24.

8.

Opte woorden en leydt ons niet in versoekinghe ⁺ maer verlost ons vanden quaden, leert de Catechismus bidden: Wilt ons behoeden ende stercken door de cracht uwes Heylighen Gheests, op dat wy in desen gheestelijcken strijdt niet onderlegghen, maer altydt stercken wederstant doen. Wie dat verkrijgt die doet door de kracht des Heylighen Gheests, altydt stercken wederstant. Die altydt stercken

⁺Catechis. 127. Vrag.

wederstant doet, en wert in geen aenvechting verwonnen. Wie niet verwonnen en werdt vanden quaden, die en zondicht niet. Wie niet en zondicht, die houdt het ghebodt Godes volcomentlijck. Hierom bidden de Gheloovers van desen Katechismo. Dit segghen zy onmoghelijck om verkrijghen, ende om werden te sijn. Sy bidden dan ongelooovigh sonder alle hope van te verkrijghen 't ghene daer zy om bidden: So en verwachten zy dat niet van Gode, maer teghen Gode wonderlijck. Makende also haer ghebedt tot zonde.

9.

Jnt Morghen-ghebedt leert de Catechismus heuren Jongheren also: *Ende bidden u, dat ghy ons wilt stercken met uwen Heiligen Geest⁺ die ons voortaeu geleyde, dat wy desen dagh (mitsgaders alle de daghen onses levens) moghen besteden tot alder gherechtigheyt ende Heyligheyt.* ^{+Catechis. fo. 50. ver.} Wat nu dese heyligheyt ende gherechtigheyt (daer dit ghebedt op schijnt te tuyghen, Luce 1.75. beschreven) is, verclaert Kalvijn met dese woorden: *Het is buyten⁺ twyfele ('t welck oock Plato self niet en was verborghen) dat het woordt van Heyligheyt behelst alle 't ghene wy Gode schuldigh sijn, omme te aenbeden ende te Eeren sijn Majesteyt, soo dat uytghedruckt is in de eerste Tafel des VVets. Het woordt Gerechtigheyt streckt sich tot alle behoorlyckheyt der Liefden, &c.* Dat seyt Kalvinus. ^{+Cal. Har. Luc. 1,76}

Nu ist oock buyten twijfel dat sulcke Heyligheyt ende Gerechtigheyt in haer behelsen volcomen onderhoudinghe alder Godlijcker gheboden. So ist mede buyten twijfele dat Godt ons sulcx beloofte, je gheswooren heeft te gheven in Christo, *so dat wy van onser⁺ vyanden hant verlost sijnde, hem sonder vreesen sullen dienen in Heyligheyt ende Gherechtigheyt die behaeghlyck is* (niet den Menschen maer) ^{+Lu. 17.74 75} *Gode, ende dit* (niet den Menschen maer) *Gode, ende dit* (niet huyden ende morghen niet, maer) *alle de dagen onses Levens.* Op dese belofte Godes leert dese Katechismus, om sulcke volcomen onderhoudinghe vande gheboden Godes bidden. Sulcke volcomen onderhoudinghe der gheboden Godes loochent de Katechismus moghelijck te sijn om te verkrijghen. Soo leert de Katechismus hier al mede bidden, niet met twijfele, maer met sekerheyt van niet te moghen verkrijghen, met een openbare loocheninghe van de Godlijke waerheydt, ende mits dien met zonde, met terginghe, ende blasphemie tegen Gode.

10.

Waer blyven hier de woorden Kalvini op des Enghels woorden tot Zachariam? De ⁺ bewijsreden sal also staen: Godt hevet geseyt ende beloofte, hy sal't dan oock doen. ^{+Cal. Har. Luc. 1.37} Want men en moet geen onmogelijcheyt allegeren teghen sijn segghen.

Ende hier allegerde de Katechismus met sijn Voorstanders ende Geloovers oentlijck onmogelijckheyt teghen Godes segghen, ja teghen Godes Eedt-sweeren.

Waer blijft ⁺ hier Kalvinus Leere dat Godt ons nergens⁺ beveelt om te bidden dan om 'tghene hy oock wil gheven? Dat het Gheloove verwerft 'tgheen de Wet ghebedt, ^{+Inst. 8.21.}
immers dat het de Wet daer toe ghebedt, op dat het gheloove soude verwerven 't ^{+Inst. 2.51.}
ghene by de Wet is bevolen? Jmmers waer blijft de groote versekertheyt die de
Katechismus selve leert dat men int bidden moet hebben? Wat seydt deselve opte
beduydinghe van't woordt *Amen*? Het sal waer ende seker sijn. Want mijn ghebedt
veel sekerderder van Gode verhoort is, dan ick in mijn herte ghevoele dat ick sulcks
van hem begeere.

11.

Jsser verwertheyt, logentael ende wederspreken inde werelt, ick acht dat het dit moet
syn. Want op d'een plaetse seydt de Katechismus dat het onmogelijck is om
geschieden: Ende op d'ander, dat hy sekerder is dat haer ghebedt van Gode verhoort
is, dan dat hy ghevoelt dat hy't van hem begeert. Of soude hy hier wel meynen dat
hy't niet begeert, om dat hy't verkrijgen onmogelijck houdt? Js dit, so is dese Leer
van bidden niet dan een beveynst ende schijnbidden vol spottery ende blasphemien.
Of soude hy wel meynen met sulck seker van Gode verhoort te sijn, dat hy haer
bidden wel hoort, maer 'tghebeden niet en gheeft: meynt de Katechismus dit, soo
ghebreeckt dat aen Godes ongetrouheydt in sijn Beloften, of aen der Bidders
onghelovigheyt. 'tEerste waer Godtlasteringhe. Maer 't ander moght wel waer sijn.
Want sulcke mistrouwers van de Beloften Godts bidden om ghenade of gaven die
zy van den belovere Gode, niet en verwachten noch hopen te verkrijghen. Soude dat
noch moeten heeten recht bidden? Het mach recht vloecken recht spotten, ende recht
lasteren sijn. Jst dan wonder dat sodanighe bidders de gaven van onderdanigheyt
ontberen? Jmmers het waer wonder ende teghen Godes aert dat zy't verkreghen.

12.

Want dese bidders sijn ongheboovigh, als ⁺ niet over een stemmende met Gode, die
tot henluyden spreekt, ende houdens voor onmogelijck (dat's min dan voor seer ^{+Cal. Har. Luc. 1.45}
seecker) dat Godt doen sal 't ghene hy ons belooft te doen. Dit is het rechte teghendeel
van't ghene Kalvijn noemt ghelooven: Christus ⁺ (seyt Kalvijn) en bekent niet voor
gheloovighen, dan de ghene die sekerlijck sijn gheresolveert dat Godt heurder ^{+Cal. Har. Mat. 2.13}
ghenadigh is, ende die niet en twijfelen, of hy en sal haer gheven 'tgene dat zy
begeeren. Houdtse Christus dan niet voor geloovigen die twijfelen of hy haer oock
haer begheeren sal gheven: sal hyse voor Geloovighen houden, die openbaerlijck
wederspreken, lochenen, ja onmogelijck houden dat Godt hen sal geven 't gene hy
henluyden te gheven heeft belooft, ja met eenen Eedt beswooren? Nadien nu Kalvijn
op dese plaetse den Katholijcken seydt betovert te sijn met een Duyvelsche raserye,
om dat zy sulckx in twijfele stellen: Wat sal men segghen vande makers ende
Gheloovers van dese Katechismo, die Godes beloften in twijfele stellen, ja diese
seggen onmogelijck om gheschieden? Seecker soo't eenighe Menschen gheoorloft
⁺ moghte sijn om Katechismen te maken, om regulen des Gheloofs te maken, ende
om Wetten over aller menschen conscientien te maken: men soude 'tselve met ^{+Nota.}
eenighe reden schijnen moghen te ghedooghen van Luyden die self Gheloovigh,

Godt verstandigh ende Eenvuldigh, oock ghesondt sijn in de Leere: Maer wie eenigh Oordeel hebbende van Goddelijcke saecken, sal sulcks

moghen lijden van luyden die self zijn ongelovigh, onverstandigh, dubbelt ja verwert ende op 't hoogste onghesondt inde Leere Christi?

Sulcke sietmen hier te wesen dese makers ende voorstanders deses Catechismi, als die daer selve wel leeren datmen moet bidden, 1. met vast betrouwen van verkrijghen, 2. sonder eenichsins daer aen te twifelen, 'twelc sonde is: ende des niet teghenstaende niet alleen sonder vast betrouwen van verkrijghen, oock niet met een swacke twijfelachtigheyt, maer met een stijfsinnighe ongheloovigheyt leeren bidden om dingen die sy opentlijck seggen dat niemant en mach verwerven, als ⁺ namentlijck om 4.5. volcomen ja 6. Engelsche ⁺ onderdanigheyt, om den doot der sonden ⁺ ^{+4.5.} ende het 7. leven Christi in henluyden, om ⁺ stadighe ende victorieuse 8. ^{+6.} wederstandt der ⁺ sonden ende heyligheyt ende 9. gerechtigheyt die Gode self ^{+7.} behaeghlijck is. Rechts of ⁺ God den Gheloovighen niet en wilde 10. gheven ^{+8.} 'tghene hy beveelt dat sy om sullen bidden, ende allegerende opentlijck 16. ^{+9.} onmoghelijckheydt ⁺ teghen de beloften des Almoghenden, bidden sy om 't ghene ^{+10.} sy niet verhoppen te genieten: zijn ongelooovich ende maecken soo veel in henluyden ^{+16.} is) den waren God loghenachtigh ende ontrou in zijne beloften.

Cort besluit van 't Boecxken.

AEnghemerckt dan hier vooren is bewesen uyten woorden des Catechismi, uyten woorden Calvini ende andere ghenaeemde Gereformeerden, ende uyten woorden der Godlijcker Schriftueren selve, dat dese Catechismus qualijck leert vande onderhoudinghe der gheboden Godes, insghelijcx vande ghenoeghdoeninghe door Jesum Christum gheschiedt voor, oock sonderlinghen voor den gheloovighen menschen, sulcx dat het selve openbare lasteringe teghen Jesum Christum is streckende, ende oock den menschen leert bidden, sonder betrouwen, ja sonder gheloove (hoe wel hy inden schijn niet dan van betrouwen ende ghelooven handelt, maer hypocrijtelijck ende verwerdelijck teghen hem selve) ende midtsdien oock sonder verkrijgen van 'tghene men om biddet, 'twelck meest is doodinghe van onse quaetheydt leventmakinghe van Godes goetheydt door Christum in ons, sulcx dat hy syne Gheloovers sonder ware veranderinghe ten goede laet blijven steeckende in heuren ouden huyt ende sonden: Soo moet ick houden dat de selve Catechismus een menschen leere is, een valsche leere is, ende een soo schadelijcke leere is, dat alle menschen sich daer voor dootlijck venijn der zielen, behooren te wachten: ende dit ter tijdt toe dat yemande can bewijzen metter heyligher Schriftueren, dat ick in dit mijn oordeel vande Catechismo doole. 't Welc hoorende ick bereyt ben van sulcke mijne doolinghe te wijcken ende de leere des Catechismi (als my die oprecht sal gebleecken zijn) met hert, ghemoet ende ziele toe te stemmen.

De Institutie van D. Calvinus hier vooren aengheroert, is, die int Latjn gedruet is tot Geneven Anno 1550.

Cort betoogh aen mijne E. Hoochachtbare, Gheleerde ende Voorsienighe H.H. Commissarisen inde sake der Predicanten ende

Coornhert, nopende de Leere begrepen inden Nederlandtschen Catechismo.

*N*A dien de Predicanten van Delft in heurluyder Remonstrantie aen den H.H. Staten van Hollandt, op Coornherts brief voor 'tBoeckken vande Proeve des voorscreven Catechismi in druck onlancx uytghegheven, veel meer een Libel fameus, dan een Remonstrantie ghelijck wesende, hem Coornhert beswaren met verscheyden calunnien, ende onder anderen oock metten namen Pelagij ende Celestij, ende dit ter saecken van't voorscreven Boeckken, heeft hy Coornhert niet moghen laten voor dat selve deelken oors, dat voor hem in desen noch mach open zijn, met dit cort schriftgen voor ooghen te stellen eenighe plaetsen ende eenighe maer aen te wijsen, niet tot bewijs van zijne Coornherts sake, maer tot bewijs dat hy inde hooftsake van't gheschille inden Catechismo niet en Pelagianiseert, maer gantschelijck Augustiniseert, Jeronimiseert, Cyprianiseert, Basilianiseert, etc. ende dat midtsdien die Predicanten in sulck calumnieren, gheensins en Christaniseren.

Omme 't welck met weynigh woorden te doen, staet te mercken het geschille of *Statos quaestionis* alhier niet anders te wesen dan dit: De Catechismus ende de Predicanten leeren datmen 'tghebodt Godes vande Liefde niet volcomelijck en mach onderhouden, ende dit opte vijfde Vrage, met een openbaere Neen. Daer teghen seyt Coornhert Ja. Laet nu hooren wat Augustinus hier op seyt, te weten ditte:

+ Want die daer segghen dat de mensche in desen leven mach wesen sonder zonde, en machmen niet terstondt met een onbehoetsame vermetelheyt teghen staen. Want loochenen wy (hen) sulcx te vermogen, so sullen wy afbreck doen des menschen Vrye Wille, die dat willende begeert, ende de kracht of barmhertigheyt Gods, die dat helpende volbrengt.

⁺*De peccatorum meritis contr. Pelag. lib. 2. cap. 6.*

Maer een ander questie ist, oft mach sijn: Een ander, oft is: Een ander indient mach sijn, waerom dat het niet en is: Ende een ander, niet alleen of daer yemant is, maer oock of daer t'eenigher tijdt yemant mach wesen die gantschelijck noyt eenighe zonde heeft gehad.

So nu yemant my in dese vierledighe questie gevraeght worde, of de mensche in desen leven mach wesen sonder zonde: Jck sal belijden dat hy't mach wesen door de ghenade Godes ende sijnen vryen wille, niet twijffelende, of de vrye wille self en behoort oock tot de ghenade Godes, dat is tot de gaven Godes, niet alleen op dat de vrye wille zy, maer oock datse goedt zy, dat is, dat zy bekeert werde om de geboden Godes te doen. Ende also en toont de genade Godes niet alleen wat men moet doen, maer zy helpt oock dat het ghene zy ghehoort heeft mach gheschieden of werden, *etcetera*.

Volght na eenighe Schriftlijcke Tuyghnisse, tot bewijs van dit voorscreven by Augustinum in gevoert noch ditte:

Door dese ende meer andere ontallijcke meer getuyghnissen, en mach ick niet twijflen dat Godt den Mensche yet onmogelijckx geboden soude hebben, of dat Gode omme te helpen ende te doen worden 't ghene hy ghebiedt, yet onmogelijck soude wesen. Ende mitsdien vermach de mensche van Gode geholpen sijnde, sonder zonde wesen indien hy wil.

Dat schrijft Augustinus, ende dit noch tegen den Pelagianen selve. Dit ghelooft Coornhert so wel als Augustinus, ende met hem de *Heilige* Schrifte selve. Dit wederspreken de Catechismus ende Predicanten. Wie van hen beyden Pelagianiseert of Augustiniseert hier in dit stuck, 'twelck nu het eenighe geschil is tusschen Coornhert ende den Predicanten.

+ De selve Augustinus seyt noch opentlijck also: Men moet dan weten dat Christus ons geboden heeft, niet onmogelijcke, maer volmaeckte dinghen, die van David volbracht sijn teghen Saul ende Absalon, *etcetera*. Daer seyt hy't ooc volbracht te sijn van Stephano ende Paulo, *etcetera*.

⁺*De temp. Serm. 59. Ve.j.*

+ Jtem noch: Want door dien aldervastelijckste wort gheloofd dat Godt, die rechtvaardigh is ende goet, gheen onmogelijcke saken en heeft moghen ghebieden: so worden wy vermaent in lichte saecken wat wy doen, ende in swaere saken, wat wy bidden sullen. Want alle dingen sijn voor de Liefde te licht den genen dien Christi last licht is, of sy alleen (de Liefde) is self de last die licht is, na dat ⁺ woort: Ende sijn geboden en sijn niet swaer, *etcetera*.

⁺*De natura &c gratia contra Pela. cap. 69*

⁺*Math. 11. 1 Joan. 5.*

Ende noch sprekende vande Liefde totten vyanden (het swaerste gebodt inde gantse schrift ⁺ by elck een gheacht) schrijft hy also: Maer sal yemant seggen: Met geene reden en mach ick mijn vyant lief hebben. In alle de Schrift seyt Godt dat ghy ^{+Sermon. de temp. 61. of 3.} sulcx vermooght. Aenmerckt nu wien men behoort te gelooven? Of u, of Godt? Daeromme nadien de waerheyt niet en mach liegen, so laet nu de menschelijcke broosheyt hare ydele verontschuldiginghe varen. Want hy niet onmogelijcx heeft mogen gebieden, overmits hy rechtvaerdich is: noch hy en sal den Mensche niet verdoemen, om 'tgeen hy niet en heeft mogen vermyden, overmits hy goedertieren is. Wat aerselen wy te vergeefs? Niemand en weet beter hoe vele wy vermoghen, dan die self ons het vermogen heeft gegeven.

So vele uyt ontallijcke meer andere plaetsen, hier te lang, sy hier gestelt uyt Augustino om te comen tot Jeronimum, wiens seggen *Coornhert* hier stelt uyt Calvijn met dese woorden: Dat wy d'onderhouding des wets ⁺ onmogelijck geseyt hebben te wesen (schrijft Calvijn) staet nu met weynigh woorden te verclaren, ende met een ^{+Inst. 3.94} ooc te bevestigen. Het placht gemeenlijck d'alderongeschickste sententie te schijnen, sulcx dat oock Jeronimus die niet en heeft getwijfelt te anathemiseren.

Aengaende Cyprianum die schrijft naecktelijck, dat de Wet Godts niet en gebiedt dat ⁺ onmogelijck is, ja oock niet dat streng is. Ghy gebiedt my (seyt hy) Heere dat ick u sal liefhebben, dat behoorlick, ende dat vermach ick te doene. Ende ghy ^{+De Baptismo Christi.} gebiet my dat ick u geheel inwendigh ende uytwendich onderworpen zy. Ende vanden Naesten ghebidt ghy my, dat ick hem na mijn mate sal omhelsen. Jck dancke u alder-goedertierenste Godt, want dat ghy van my eyscht, hebby eerst my gegeven.

Ende Basilius Magnus leert ront uyte, ⁺ dat wy van alle de geboden (Godes) die krachten, als ons ingeplant sijnde, hebben: Op dat het ons niet swaer soude sijn, ^{+De Institut. Monachali regula Cap. 2.} ende als of daer wat nieuws van ons verwacht worde, ende wat vreemts: Ende wederom, op dat ons geen oorsake en soude schijnen te sijn gegeven ons te verheffen, indien wy waenden dat by ons Gode wat soude worden opgeoffert, dat wy niet van hem inde scheppinge onser naturen fangen en hebben.

Volgt noch: Wy hebben 'tgebodt ontfanghen van Gode lief te hebben. De ziele draegt in sich ingeplant de kracht der Liefden haer van Gode ingeplant sijnde, *etcetera*.

Ende daer na sprekende vande Liefde tot den Naesten, cap. 3. *ibidem*, seyt dat God het zaet deser deughden in ons heeft gezaeyt, ende dat hy daeromme de Vruchten van dien van ons begheert.

Dit korte schrift hout *Coornhert* genoeg om allen onpartydigen verstanden te betoonen dat hy niet nieuws noch niet *Pelagiaens* in desen en gevoelt teghen den Catechismum, maer in alle dit over een stemt met Basilio, Cypriano, Hieronimo ende Augustino (behalven veel andere Vaders, oock Concilien) die sulcx veel al selve schrijft teghen den Pelagianen. Ende dat de Predicanten van Delft mitsdien geen Christen aert tonen int voorscreven heur Libel fameux.

D.V. Coornhert.